

98/ZRF/031/2

**FİDANCILIK TEKNOLOJİLERİNDE DURUM
VE ÖNCELİKLERİN SAPTANMASI,
ARAŞTIRMASI VE EĞİTİMİNDE
KATILIMCI ÖĞRENİM VE EYLEM PROJESİ**

THE DETERMINATION OF THE STATE AND THE PRIORITIES
İN NURSLING TECHNOLOGIES
AND PARTICIPATORY LEARNING AND ACTION PROJECT
FOR RESEARCH AND EDUCATION

Prof. Dr. Tayfun ÖZKAYA

**ZİRAAT ODALARI BİRLİĞİ YAYINI
2000**

EGE ÜNİVERSİTESİ ARAŞTIRMA FONU
ARAŞTIRMA PROJESİ

EGE UNIVERSITY RESEARCH FUND
RESEARCH PROJECT

Proje No: 98/ZRF/031/2 (*)
**FİDANCILIK TEKNOLOJİLERİNDE DURUM
VE ÖNCELİKLERİN SAPTANMASI,
ARAŞTIRMASI VE EĞİTİMİNDE
KATILIMCI ÖĞRENİM VE EYLEM PROJESİ**

Proje Yürütücüsü
Prof. Dr. Tayfun ÖZKAYA

***THE DETERMINATION OF THE STATE AND THE PRIORITIES
İN NURSING TECHNOLOGIES
AND PARTICIPATORY LEARNING AND ACTION PROJECT
FOR RESEARCH AND EDUCATION***

**EGE ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ
TARIM EKONOMİSİ BÖLÜMÜ**

***Ege University Faculty of Agriculture
Department of Agricultural Economics***

**Bornova – İzmir
1999**

**(*)98 /ZRF/031 Nolu “Fidancılık Teknolojileri Uygulama ve Araştırma Makro Projesi”ne Bağlı Alt Projedir.
Sub –Project Of The “Nursling Technologies Application and Research Project” Numbered 98/ZRF/031**

ÖZET

FİDANCILIK TEKNOLOJİLERİNDE DURUM VE ÖNCELİKLERİN SAPTANMASI, ARAŞTIRMASI VE EĞİTİMİNDE KATILIMCI ÖĞRENİM VE EYLEM PROJESİ

Katılımcı Araştırma (Participatory Research), Katılımcı Kırsal Değerlendirme (KKD) (Participatory Rural Appraisal) veya son zamanlarda daha genel olarak kullanıldığı biçimiyle Katılımcı Öğrenim ve Eylem (Participatory Learning and Action) yaklaşımlarında hipotezler üreticilerle birlikte saptanabilmekte, veriler çoğunlukla grup çalışmalarlarıyla birlikte değerlendirilmekte, yorumlanmakta; uzmanlar ve üreticiler birbirlerine bilgi vermekte, yeni hipotezler ortaya atılıp, bunlara uygun yeni veriler derlenmekte ve alınan eylem kararları uygulanmaktadır.

Bu çalışma; uygulanan “Katılımcı Öğrenim ve Eylem” yaklaşımı gereği hem bir araştırma, hem de eşzamanlı olarak bir uygulamadır. Bir Makro proje olan “Fidancılık Teknolojileri Araştırma ve Uygulama Makro Projesi” nin (kısaca FİTEKNO) bir alt projesi olarak, makro projenin uzun vadeli amaçları olan meyve üreticilerinin kaliteli, sağlıklı ve ismine doğru fidan sağlamasında yüzde yüz güvenilir kurumlaşmayı gerçekleştirmek ile uyumludur. Bademli Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi bu kurumlaşmada öncülük edecektir.

Bu araştırmada Kooperatif ile işbirliği halinde kaliteli, sağlıklı ve ismine doğru fidan sağlanması amacıyla üretim tesisleri kurulmasında gereken kararı alabilmek, bunu en iyi bir şekilde planlayabilmek, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi araştırmacıları ile işbirliği halinde en önemli araştırma konularını saptayabilmek; araştırmacı, kooperatifçi ve üretici arasında en üst düzeyde işbirliğini sağlayabilmek amaçlanmıştır.

Araştırma-uygulamanın materyali Mayıs 1998’de Bademli Köyünde; Fitekno Projesi araştırmacıları, Kooperatif yöneticileri ve fidan üreticilerinden oluşan 15 kişinin katılımıyla yapılan KKD oturumlarından elde edilen verilerle; köyde yapılan eğitim çalışmaları, kooperatif yöneticilerinden ve üreticilerden kişisel görüşmelerde sağlanan verilerdir.

Köyde fidan talebi yetersizliği nedeniyle satılamayan fidanların üretime oranı 1998’de %14’tür. En önemli sorun olarak pazarlama problemleri belirtilmiştir. Üreticiler uzun tartışmalardan sonra denetimli olarak kaliteli, adına doğru fidan ürettikleri takdirde pazarlama güçlüklerinin çok azalacağı kanaatine varmışlardır.

Elma fidanı üretiminde en önemli ilk üç hastalık ve zararlı yaprak biti, külleme ve kırmızı örümcek; armutda pisilla, yaprak biti ve kırmızı örümcek; ayvada ise kırmızı örümcek, beyazsinek ve monilya olarak bulunmuştur.

Taş çekirdeklielerde fidan üretiminde toprakaltı hastalık ve zararlıları ayrıca incelenmiştir. En önemlileri kök kanseri, nematod ve kök çürüklüğü bulunmuştur. Son beş yıl itibarıyla kök çürüklüğündeki artış çok hızlıdır.

Toprak üstü hastalık ve zararlıları olarak şeftalide en önemli üç etmen kırmızı örümcek, beyazsinek ve şeftali yaprak kıvrıcılığıdır. Kayısıda ise bakteriyel zamklanma, kırmızı örümcek ve monilia’dır. Erikte kırmızı örümcek, beyazsinek ve yaprak biti-piresidir. Kirazda önemli ilk üç etmen beyazsinek, bakteriyel zamklanma ve pisilladır. Turunçgil fidanı hastalık ve zararlılarında yaprak galeri güvesi, beyazsinek ve salyangoz ilk üç etmendir.

Köyün doğal kaynaklar ve tarım haritası çok yararlı bilgilerin derlenmesine ve olumlu eylemlere yol açmıştır.

Grup çalışmaları arkasından çeşitli konularda eylem çalışmaları yapılmıştır.

Toprak örneklerinin kooperatif organizasyonunda E.Ü. Ziraat Fakültesine gönderilmesi kararlaştırılmıştır. “Gübrelemenin esasları ve gübreleme” konulu diyalı

bir konferans E.Ü. Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü'nce organize edilmiş, 40-50 çiftçi katılmıştır. Köyde toprak tahlili için istek artmıştır.

E.Ü. Ziraat Fakültesi ile Kooperatif arasında 6.1.1999 tarihinde işbirliği protokolü imzalanmıştır. Kooperatif ve araştırmacılar arasında bir güven ortamı yaratılmıştır. Kooperatife ortakların bağlılığı da aynı şekilde artmıştır. En önemli kooperatif eylemi fidan anaç ve kalem üretimi için 30-40 dekarlık bir arazi satın alınması olmuştur. Kooperatif gelir gider farkının önemli bir kısmı ile buraya yatırım yapmıştır.

Kooperatifteki bu gelişmeler ortak olmayan üreticilerin ortak olma arzularını arttırmıştır. Yeni ortaklardan oldukça yüksek bir katılım payı alınacaktır.

Fitekno Makro Projesi yürütücüsü ve kooperatif yöneticileri İzmir İl yönetimi kaynaklarından yararlanmak için Valiliğe başvurmuşlardır. Daha iddialı projeler için destek vadedilmiştir. Diğer bir eylem de kooperatifin E.Ü. Ziraat Fakültesine satılmak üzere 5000 dolayında fidan göndermesidir. Kooperatif ile makro proje yönetimi arasında işbirliği ve dayanışma giderek yoğunlaşmıştır. Kooperatifin fidancılıkta sertifika almak için yaptığı çalışmalara makro proje yönetimi destek olmakta, aşı gözü temini için başvuruda bulunmaktadır.

Valilik köyde yapılacak ve fidan üretiminde kullanılacak sera için kredi desteğinde bulunacaktır. Tübitak'a da Makro Proje yönetimince başvurulmuş olup, fidancılık konusunda güdümlü bir proje hazırlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Katılımcı Kırsal Değerlendirme, Katılımcı Öğrenim ve Eylem, Katılımcı Araştırma, Fidan, Kooperatif, Bitki Koruma, Meyva, Toprak Tahlili

ABSTRACT
**THE DETERMINATION OF THE STATE AND THE PRIORITIES IN NURSLING
TECHNOLOGIES AND PARTICIPATORY LEARNING AND ACTION PROJECT
FOR RESEARCH AND EDUCATION**

In “Participatory Research”, “Participatory Rural Appraisal” (PRA) or as recently used “Participatory Learning and action” (PLA) approaches; hypothesis is defined with farmers, the data are evaluated and interpreted in group works; the experts and producers give information to each other, new hypothesis are proposed and new data are collected and action decisions are performed.

This work as using a “Participatory Learning and Action” approach is either a research or an application. This action research is in harmony with the long periodical aims of the “Macro Project of Nursling Technologies Research and Application” (FİTEKNO) of Aegean University Agricultural Faculty, to provide qualified, clean and through to name nursling for fruit producers and to realise a sound and confident institutionalisation. Bademli Agricultural Development and Nursling Cooperative will be the leader for this institutionalisation.

The aims of that research are to take the required decisions and plan perfectly to establish a nursling plantation to produce qualified, clean and through to name nurslings and to define the most important research topics with agricultural faculty researchers and to settle a good cooperation platform for researchers, cooperative managers and producers.

The material of this applied research are the data collected in PRA focus groups, consisted by “FİTEKNO Macro Project” researchers, cooperative managers and nursling producers, totally 15 persons, during May 1998 in Bademli; and the data collected by personnel communications with cooperative managers and nursling producers.

The 14% of the nursling production are not sold due to the lack of demand. The most important problem is declared as marketing problem. After long discussions, the producers had come to an understanding that; controlled, qualified and through to name nursling production will diminish the marketing problems.

In apple nursling production, three most important pest and diseases are leaves hopper, powdery mildew and spider mite. In pear these are psyllid, leave hopper and spider mite. In quince nursling these are spider mite, white fly and monilia.

The subsoil pests and diseases of stone fruits’ nursling are separately examined. The three most important are; crown gall, nematode and root rot. The increase in root rot is very rapid for five years.

In peach nursling, the most important pathogens are spider mite, white fly and leaf curl. In apricot, these are bacterial gommosis, spider mite and monilia. In plums these are spider mite, white fly and leafhopper. In cherry white fly, bacterial gommosis and psyllid. In citrus nurslings three most important pests and diseases are citrus leafminer, white fly and snail.

Village natural and agricultural map, prepared by PRA group, had leaded the accumulation of useful information and effective actions.

After the group works several actions had been performed:

Soil samples had been sent to Aegean University Faculty of Agriculture to analyse.

Soil Department of Faculty had performed a conference on “the principles and application of fertigation”. The tendency for soil analyses had been increased.

A cooperation protocol had been signed between Faculty and Cooperative in 6.1.1999. Confidence between them had been increased. Also the member's confidence to Cooperative had been strengthened. The most important action of Cooperative had been to buy an area of 40 decares to produce base nursling material. Cooperative had made an investment using a big portion of its profit. Non members of Cooperative had a big tendency for Cooperative. New members had to pay a considerable high participation fee.

The leader of FITEKNO Project and Cooperative managers had applied to İzmir Governor to find a credit for their project. Governor had promised big support for more spectacular projects.

The Cooperative had sent to Faculty 5000 nursling for marketing. The cooperation and solidarity had been raised between Macro Project management and Cooperative. Macro Project management had supported the Cooperative to receive certification and to supply grafting buds.

The governor will give credit to Cooperative for a greenhouse to produce base nursling material. Macro project management had made an application to Turkish Scientific and Technical Council for a new project on nursling.

Key Words: Participatory Rural Appraisal (PRA), Participatory Learning and Action (PLA), Participatory Research, Nursling, Cooperative, Plant Protection, Fruit, Soil Analyse.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Dünyada ve ülkemizde geleneksel araştırma, kırsal kalkınma ve yayım yaklaşımları ciddi krizlerle karşılaşmıştır. Araştırmacılar öncelikli sorunlar yerine kendi beğendikleri sorunları ele alabilmektedir. Araştırmalar çok geç sonuçlanmakta, sonuçlandığında ise uygulanabilir bulgular yaşama geçirilebilmektedir.

Bu sorunlara bir cevap olarak katılımcı araştırma (participatory research), Katılımcı Kırsal Değerlendirme (Participatory Rural Apraisal) ve daha bir genel tanımlama ile Katılımcı Öğrenim ve Eylem (Participatory Learning and Action) yaklaşımları geliştirilmiştir. Dünyada bu yaklaşımların kullanımı büyük bir patlama ile yayılmaktadır. Ülkemizde ise Kemalpaşa Halilbeyli köyünde 1998'de Katılımcı Kırsal Değerlendirme yaklaşımının kırsal kalkınma ve yayım amacıyla kullanımından sonra; bu proje bu yaklaşımları uygulayan ve araştırmacılar, üreticiler, kooperatif yöneticilerinin katılımıyla yürütülen, teknik konularla birlikte kooperatifçilik yayım, yatırım ve araştırma alanlarını kapsayan bir ilk olmuştur. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesinin makro projeler adını verdiği ve çok disiplinli ve uygulamalı projelere öncelik verme politikası ile birlikte hazırlanan Fitekno Projesinin (Fidancılık Teknolojileri Araştırma ve Uygulama Makro Projesi) bir alt projesi olan bu proje, makro projenin diğer alt projelerinden önce bir pilot çalışma olarak başlamıştır. Katılımcı yaklaşımları kullanan projelerde hep görüldüğü gibi önce üretici ve kooperatifçiler ile bağ kurulmuş ve önce küçük adımlar (dolayısıyla küçük harcamalar) daha sonra da büyük adımlar ve harcamalar yapılmıştır ve bundan sonra yapılacaktır. Geleneksel projelerde ise ilk yıllar büyük harcamalar yapılmakta sonraki yıllarda ise harcamalar azalmaktadır.

Bu araştırma-uygulamada kullanılan yaklaşım herkes için yeni olmuştur. Projenin yürütülmesinde karşılaşılan diğer bir zorluk da diğer alt projelerin finansman problemleri nedeniyle kabul edilip başlayamamasıdır. Ayrıca çalışma yükleri nedeniyle katılımcı araştırmacılar çalışmalara istenildiği kadar zaman ayıramamıştır. Bütün bunlara rağmen projenin amaçladığı eylemleri doğurabildiği söylenebilir. Bir büyük araştırma projesi başlamak üzeredir. Kooperatif fakülte ile işbirliği yapmıştır. Yatırım için kooperatif bir arazi satın almıştır. Pazarlama, tanıtım daha bilinçli ve yoğun olarak yapılmaktadır. Kooperatif daha çağdaş araç ve yöntemlerle çalışmaktadır. Sertifika konusunda adım atılmıştır. Araştırmacılar yaşamda bir şeyleri değiştirmek için de daha yoğun çalışmaktadırlar.

Bu çalışmada grup çalışmalarına Fitekno projesi araştırmacıları olan Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyelerinden başta makro proje yürütücüsü Bahçe Bitkileri Bölümünden Prof. Dr. Ali TANRISEVER, Toprak Bölümünden Pof. Dr. Hüseyin HAKERLER, Doç. Dr. Bülent OKUR, Dr. Eşref İRGET, Bitki Koruma Bölümünden Prof. Dr. Mehmet YILDIZ, Doç. Dr. Serdar TEZCAN, Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümünden Doç. Dr. Hakkı TÜZEL, Tarımsal Mekanizasyon Bölümünden Doç. Dr. Erdem AYKAŞ, Ar. Gör. Hüseyin YÜRDEM, Peyzaj Mimarlığı Bölümünden Prof. Dr. İlçin ASLANBOĞA katıldılar. Kendilerini bu verimli çabaları için kutluyoruz.

Bademli Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi ortak ve yöneticileri bu araştırmanın en önde gelen yürütücüleri olmuşlardır. Özellikle Başkan Mustafa

BAŞER, Kemal ÇEKKİN, Cahit PIŞKİN, Hurşit SEVER, Hurşit NALLI ile Belediye Başkanı Selçuk BİLGİ'yi kutluyoruz.

Fitekno Projesi Koordinatörü Prof. Dr. Ali Tanrısever bu çalışmaların yapılmasında çok önemli bir rol oynadı ve diğer bütün araştırmacılar, üreticiler ve kooperatifçileri yüreklendirdi. Kendisine çok teşekkür ediyor ve kutluyoruz.

Çalışmanın yürütülmesindeki destekleri için Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yönetimine, Ege Üniversitesi Araştırma Fonu Yönetim Kuruluna, Araştırma Fon Saymanlığına çok teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Tayfun ÖZKAYA
Proje Yürütücüsü ve Ege Ün. Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölüm Başkanı
İzmir-Ağustos 1999

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Özet	i
Abstract	iii
Önsöz ve Teşekkür	v
Çizelgeler Dizini	viii
Şekiller Dizini	ix
Kısaltmalar	ix
1. Giriş	1
1.1. Araştırma-Uygulamanın Amacı	1
1.2. Araştırma-Uygulamanın Önemi	3
1.3. Materyal ve Yöntem	4
2. Bademli ve S.S. Bademli Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık kooperatifi ile ilgili genel bilgiler	5
3. Katılımcı Kırsal Değerlendirme, Katılımcı öğrenim ve Eylem Yaklaşımları	9
4. Yürütülen Katılımcı Kırsal Değerlendirme Çalışmaları ve Bulgular	13
4.1. Potansiyel ve Sorunların Saptanılması Oturumları	13
4.2. Fidan Üretim ve Pazarlaması Problemleri	14
4.3. Hastalık ve Zararlılarla İlgili Oturum	19
4.4. Doğal Kaynaklar ve Tarım Haritası Oturumu	22
4.5. Toprak ve Bitki Besleme Sorunları Oturumu	22
4.6. Su ile ilgili Oturum	24
4.7. Mekanizasyon ile İlgili Grup Çalışması	24
4.8. Bitki Besleme ile ilgili Eylemler	24
4.9. Kooperatif Tarafından Gerçekleştirilen Eylemler	25
5. Sonuç ve Öneriler	27
Kaynakça	33

ÇİZELGELER DİZİNİ

	sayfa
2.1: Bademli Köyü Haneler ile İlgili Bilgiler	5
2.2: Köyde Arazi Kullanımı	5
2.3: Meyve Üretimi Yapılan Ağaç Sayıları	6
2.4: Bademli Köyü Çiftlik Hayvanları Sayıları	6
3.1: Bademli Köyü 1997 Yılı Fidan Üretimi ve Pazarlaması İle İlgili Bilgiler	14
3.2: Fidan Üretim ve Pazarlama Problemleri	16
3.3: Yumuşak Çekirdekli Fidan Üretiminde Karşılaşılan Hastalık ve Zararlıların Önem Düzeyleri	19
3.4: Taş Çekirdekli Fidan Üretiminde Toprakaltı Hastalık ve Zararlıları	20
3.5: Taş Çekirdekli Fidanlarında Toprak üstü Hastalık ve Zararlılarının Önem Sıralaması	20
3.6: Turunçgiller Fidanı Üretiminde Hastalık ve Zararlıların Önem Sıralaması	21

ŞEKİLLER DİZİNİ

	sayfa
3.1. Fidan Üretim ve Pazarlamasında Problem Ağı	18
3.2. Bademli Köyü Doğal Kaynaklar ve Tarım Haritası	23
3.3. Geleneksel ve Katılımcı Projelerde Harcamalar	26

KISALTMALAR

FİTEKNO	Fidancılık Teknolojileri Araştırma ve Uygulama Makro Projesi
HKD	Hızlı Kırsal Değerlendirme
IIED	International Institute for Environment and Development
IDS	Institute of Development Studies
KKD	Katılımcı Kırsal Değerlendirme
TKK	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
PAR	Participatory Action Research (Katılımcı Eylem araştırması)
PLA	Participatory Learning and Action (Katılımcı Öğrenim ve Eylem)
PR	Participatory Research (Katılımcı Araştırma)
PRA	Participatory Rural Appraisal (Katılımcı Kırsal Değerlendirme), veya Participatory Reflection and Action (Katılımcı Düşünme ve Eylem)
PTA	Participatory Technology Development (Katılımcı Teknoloji Geliştirme)
RRA	Rapid Rural Appraisal (Hızlı Kırsal Değerlendirme)
TUAM	Ege Üniversitesi Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi
USAID	United States Agency for International Development

1.Giriş

1.1. Araştırma-Uygulamanın Amacı

Dünyada ve ülkemizde tek başına bir disipline ve çoğu zaman üreticilerin koşullarını dikkate almaksızın yürütülen araştırma ve uygulama çalışmalarının yeterince başarı sağlamadığı ve sorunların çözülmeden kaldığı, hatta bazen geliştirilen yeni teknolojilerin yeni sorunlar yarattığı görülmektedir.

Geleneksel araştırmalarda araştırmacı hipotezlerini belirlemekte ve bunları doğrulamak üzere veriler toplamaktadır. Tarım ekonomisi alanında da bitki yetiştirme veya bitki ıslahı alanlarında da süreç aşağı yukarı aynıdır. Hipotezlerin ortaya konmasında çoğunlukla üreticilerin bir önemi yoktur. Bu nedenle onların çok önem verdiği konular değil daha önemsiz veya onları hiç ilgilendirmeyen konularda da hipotezler belirlenebilmektedir. Tarım ekonomisi alanında çalışmalar genellikle anket yöntemiyle olmaktadır. Anket yöntemi genellikle Robert Chambers'ın da belirttiği gibi bir çok durumlarda "kirli ve yavaş" olabilmektedir. Anketler çok uzun bir sürede yapılmakta, uzun bir sürede değerlendirilmekte, rapor çok zaman almakta ve bulgular bir çok durumlarda yaşama uygulanamamaktadır. Bitki veya hayvan yetiştirme vb. teknik alanlarda yapılan çalışmalarda da benzer sorunlar vardır. Burada da seçilen konular üreticilerin önem vermediği konular olabilmektedir. Gerek tarım ekonomisi gibi sosyal bilim yönü ağır basan dallarda gerekse teknik alanlarda araştırma hipotezleri esnek bir şekilde değiştirilememektedir. Yeni hipotezler gündeme veya araştırmacının bilincine yükselse bile bunlar ancak yeni bir araştırmanın konusu olabilir. Bu ise bazen üç dört yıl sonra başlayabilecektir.

Hâlbuki Katılımcı Araştırma (Participatory Research), Katılımcı Kırsal Değerlendirme (Participatory Rural Appraisal) veya son zamanlarda daha genel olarak kullanıldığı biçimiyle Katılımcı Öğrenim ve Eylem (Participatory Learning and Action) yaklaşımlarında hipotezler üreticilerle birlikte saptanabilmekte, veriler çoğunlukla grup çalışmalarlarıyla birlikte değerlendirilmekte, yorumlanmakta; uzmanlar ve üreticiler birbirlerine bilgi vermekte, yeni hipotezler ortaya atılıp, bunlara uygun yeni veriler derlenmekte ve alınan eylem kararları uygulanmaktadır. Bu yaklaşımlar geleneksel tarla, bahçe denemelerini dışlamamaktadır. Ancak bu deneme hipotezlerinin de birlikte saptanması, üreticilerin de araştırmalara katılması, değerlendirmenin birlikte yapılması söz konusudur.

Bu çalışma; uygulanan "Katılımcı Öğrenim ve Eylem" yaklaşımı gereği hem bir araştırma, hem de eşzamanlı olarak bir uygulamadır. Bir Makro proje olan "Fidancılık Teknolojileri Araştırma ve Uygulama Makro Projesi"nin alt projesi olarak makro projenin uzun vadeli amaçları ile uyumlu olarak çalışmaktadır. Burada sözü geçen "makro proje" Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesinde son yıllarda geliştirilmiştir. Tek disiplinli olarak hazırlanan projelerin tatmin edici sonuçlar vermemesi ve uygulamaya geçirilebilecek bulgulara daha başarılı olarak ulaşma arzusu E.Ü. Ziraat Fakültesi'nde "makro proje" anlayışını doğurmuştur. Böylelikle birden çok disiplinin birlikte çalışarak üretilecek sinerjiden yararlanılacağı, uygulamaya daha çok dönük "makro proje" kavramına ulaşılmış ve fakülte, kaynaklarının önemli bir kısmını bu projelere tahsis etmeye karar vermiştir.

Bu alt projenin bağılı olduğu makro projesi olan “Fidancılık Teknolojileri Araştırma ve Uygulama Makro Projesi” E.Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Bitki Koruma Bölümü, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tarım Makinaları Bölümü, Toprak Bölümü, Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümünden araştırmacılarca oluşturulmuştur. Uygulama alanı Bademli Beldesi’dir (İzmir ili Ödemiş İlçesi). Çalışmada S.S. Bademli Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi ile işbirliği yapılmıştır. Makro Projenin hedefi meyve üreticilerinin en çok sorun yaşadıkları kaliteli, sağlıklı ve ismine doğru fidan sağlanmasında yüzde yüz güvenilir kurumlaşmayı gerçekleştirmektir. Kooperatif bu kurumlaşmada öncülük edecektir.

Makro projenin amaçları ise:

- Modern fidancılık için araştırma gerektiren konularda ulusal ve uluslararası kuruluşlarla ortak projeler hazırlamak ve yürütmek.
- Klon seleksiyonları ile en kaliteli ve verimli çeşitlerden anaç ve kalem damızlıkları oluşturmak.
- Sık dikime, modern meyveciliğe uygun bodur klon anaçlarına aşılınmış çeşitlerle kısa sürede yeteri kadar fidan üretimini sağlamak.
- Etiketli ve sertifikalı fidan üretimini gerçekleştirmek (1998 yılı için bu tür fidanlar üretilmiştir).
- Damızlıkların kurulması ile kısa süre içinde virüsten ari fidan üretimini gerçekleştirmek.
- Meyve üreticileri, fidancılar ve araştırmacıların yararlanabileceği bir bilgi bankası yaratmak ve bu konuda danışmanlık yapmak.

Bu projenin amaçları şüphesiz makro projenin amaçları ile paralellik göstermektedir. Makro projenin gerçekleşmesi için araştırmacıların, kooperatifçilerin, fidan üreticilerinin bir araya gelip birlikte bilgi üretmelerine, birbirlerinden öğrenmelerine, belli amaçlar için harekete geçmelerine, burada kullandığımız terimle “eylem” yapmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bütün bunlar kendiliğinden gerçekleşmez. Bunların gerçekleşmesi ancak sosyal yanı, insani yönü ağır basan bir çalışma ile olur. İşte “Katılımcı Öğrenim ve Eylem” denilen budur. Bu proje ile tarım ekonomistleri ve yayımcılar başta olmak üzere teknik dallardaki araştırmacılar ile kooperatifçiler ve fidan üreticilerinin beraber çalışarak fidan üretimi ve pazarlanmasındaki en önemli sorunları ve çözüm yolları hakkında bilgi üretmeleri, yorumlamaları, karar almaları, en önemli araştırma konularının belirlenmesi, kooperatifin veya üniversite ve diğer kurumların yapacakları yatırım veya diğer çalışmaların planlanması, yeni projelerle yükselen bir spiral şeklinde işbirliğinin artırılması amaçlanmıştır. “Katılımcı Öğrenim ve Eylem” yaklaşımının teknik dallardaki araştırmaları kapsayan ilk uygulaması olan bu proje ile bu yaklaşımların başarı şansı, uygulamasındaki sorunlar ve üstesinden nasıl gelinebileceğine dair üretilebilecek çözümler konusundaki bilgi birikimi projenin diğer amaçları arasındadır.

1.2. Araştırma-Uygulamanın Önemi

Bu araştırma-uygulamada dünyada 1990'lardan bu yana uygulanmış olan Katılımcı Kırsal Değerlendirme (KKD) (Participatory Rural Appraisal) (PRA) veya son zamanlarda daha geniş etkinlikleri ve uygulama çevrelerini kapsayabilmek için kullanılan terim olan "Katılımcı Öğrenim ve Eylem (Participatory Learning and Action)" yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşımlar araştırma alanında kullanıldığında "Katılımcı Araştırma" (Participatory Research), teknoloji geliştirme alanında "Katılımcı Teknoloji Geliştirme" (Participatory Technology Development) gibi adlar da alabilmektedir. Ülkemizde "Katılımcı Kırsal Değerlendirme ilk defa 1998 yılında İzmir ili Kemalpaşa İlçesi Halilbeyli Köyünde uygulanmıştır.¹

Bu çalışmada ise yaklaşım bütün ülke fidancılığına yön verebilecek bir köy olan Bademli'de, Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi ile işbirliği halinde kaliteli, sağlıklı ve ismine doğru fidan sağlanması amacıyla üretim tesisleri kurulmasında gereken kararı alabilmek, bunu en iyi bir şekilde planlayabilmek, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi araştırmacıları ile işbirliği halinde en önemli araştırma konularını saptayabilmek; araştırmacı, kooperatifçi ve üretici arasında en üst düzeyde işbirliğini sağlayabilmek amaçlanmıştır.

"Türkiye sahip olduğu çok farklı ekolojik koşulları ile ılıman iklim meyve türlerinden subtropik meyve türlerine kadar çok çeşitli meyveleri en üstün koşullarda yetiştirmeye uygundur. Bu türlere yeni tropik türlerin (kivi, avakado vb.) eklenmesi mümkündür. Ancak bu büyük potansiyel yeterince değerlendirilememektedir. Bu durumdan üreticiler zarar gördüğü gibi ülke ekonomisinde de büyük kayıplar ortaya çıkmaktadır. Ortalama verim düşüktür. Fidan üretiminin çok büyük bir yüzdesini gerçekleştiren özel üreticilerin tescil edilmiş damızlık anaç ve kalem parselleri olmadığından sertifikalı üretim yapamamaktadırlar. Bu da anaç ve çeşitlerde büyük ölçüde karmaşaya yol açmakta ve sertifikasız fidan satın alan üreticiler zarara uğramaktadırlar. Satışa sunulan fidanlar devletçe sadece mantarî ve bakteriyel hastalıklar yönünden yetersizce kontrol edilmektedir. Sertifikalı fidancılık yapabilmek için devletçe tescil edilmiş damızlık anaç ve kalem parselleri özel kuruluşlarda yoktur. Fidancılar aşı kalemlerini bir önceki fidanlardan almaktadırlar. Virüssüz sertifikalı fidancılık devlet kuruluşlarında bile yoktur. Virüs fidancılar ve meyve üreticileri arasında dahi bilinen bir kavram değildir. Hâlbuki virüssüz fidan, sertifikasyonun temeli, sertifikasyon ise kalitenin sigortasıdır.

Ülkemizde araştırma ile fidan üretimi arasında ilişkiler kopuktur. Araştırmacı-üretici ortak projeleri hemen hemen hiç yoktur. Araştırma sonuçlarının üreticiye iletilmesi yavaştır.

Diğer yandan meyve ve fidan üreticiliğinde büyük bir atılım yapmaya ihtiyaç vardır. Bunların başında bodur ağaçlar konusu gelmektedir. Bodur meyve ağaçları ile mekanizasyon, ilaçlama, budama, hasat ve gübrelemede kolaylık sağlanmakta; işçilik masrafları azalmakta, erken meyveye yatma, yüksek meyve kalitesi, daha sağlıklı ağaçlar, dolu ve kuşa karşı alçak ve ucuz ağ uygulaması gerçekleşmektedir. Geleneksel bahçeler sökülüp, bodur ağaç sistemine geçildiğinde Türkiye fidan ihtiyacı bugünkünün 8-10 katına çıkacaktır.

¹ T. Özkaya, B. Karaturhan, M. Boyacı (1998), Kırsal Kalkınmada Çiftçi Katılımının Önemi Üzerine Bir Araştırma Halilbeyli Köyü Örneği, Ege Üniversitesi Tarımsal Uygulanma ve Araştırma Merkezi, İzmir

Bademli'de Türkiye üretiminin %50'si dolaylarında fidan üretildiği halde henüz sertifikalı fidan üretimine geçebilecekleri anaçlık ve klon damızlıkları kurulamamıştır. Aşı gözlerini üreticiler ya geçen seneki fidanlardan veya tek tük bazı üreticilerin buldukları ağaçlardan almaktadırlar. İsmine doğru fidan elde etmekte güçlüklerle karşılaşmaktadır. Hatalı verilen çeşitlerin meyve üreticisine vereceği zararlar köyün Türkiye üretimindeki büyük payı düşünülürse daha da büyük önem taşımaktadır. Fidancılık Kooperatifi bu alanda hem köy hem de Türkiye açısından büyük bir işlev görebilecektir.”²

Bu açılardan bu araştırma Türkiye'de üretilen (resmi ve özel) toplam fidan üretiminin yaklaşık %50'sini tek başına gerçekleştiren Bademli ve Bademli Kooperatifi ile işbirliği sağlamak suretiyle Türkiye fidancılığının ve dolayısıyla meyve üretiminin gelişimi üzerinde bir etki sağlayabilecek bir önemdedir. Katılımcı araştırma ve katılımcı teknoloji geliştirme yaklaşımlarını ülkemizde ilk defa uygulayan bir çalışma olması bakımından bundan böyle bu alanda yapılacak projeler için bir pilot proje olması da ikinci düzeyde projenin önemini ortaya koyan bir husustur.

1.3. Materyal ve Yöntem

Araştırma-uygulamanın materyali Mayıs 1998'de Bademli Köyünde; Fitekno Makro Projesi Araştırmacıları, Kooperatif Yöneticileri ve Fidan Üreticilerinden oluşan, 15 kişinin katılımıyla yapılan KKD oturumlarından elde edilen verilerle; köyde yapılan eğitim çalışmaları, kooperatif yöneticilerinden ve üreticilerden kişisel görüşmelerde sağlanan verilerdir. KKD oturumlarına davet edilen üretici temsilcilerinin seçiminde değişik ölçütler ele alınmıştır.

Bazı katılımcılar fidan üretimi ve pazarlanmasında önder nitelikleri olan danışılan üreticilerdir. Bunların dışında küçük, orta ve büyük üreticileri temsilen katılımcılar çağrılmışlardır. Bunların saptanmasında kooperatif yöneticileri ile işbirliği yapılmıştır. Genellikle katılımcılar toplantıların çoğunluğuna katılmışlardır. Toplantılar haftada bir yapılmıştır. Katılımcılar ve araştırmacılar birlikte verileri sağlamış, paylaşmış, tartışarak geliştirmiş ve bilgi haline dönüştürmüştür.³

---

² Ali Tanrısever, 1988, Fidancılık Teknolojileri Uygulama ve Araştırma Makro Projesi Önerisi.

³ KKD Yaklaşımı ile ilgili daha geniş bilgi için: T. Özkaya, Karaturhan, B. ve Boyacı, M. 1998, Kırsal Kalkınmada Çiftçi Katılımının Önemi Üzerine Bir Araştırma: Halilbeyli Köyü Örneği, Ege Üni. Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi, Türkiye Ziraat Odaları Birliği yayını, İzmir.

2. BADEMLİ VE S.S. BADEMLİ TARIMSAL KALKINMA VE FİDANCILIK KOOPERATİFİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Bademli Aydın Dağlarının kuzey eteğinde Kırkım, Kozluk, Karlık, Sellî Derelerinin suladığı dört mahalle olarak kurulmuş bir beldedir.⁴ İzmir ili Ödemiş ilçesine bağlıdır. Köyün nüfusu 4200'dir. Haneler ile ilgili bilgiler Çizelge 2.1 de verilmiştir.

Çizelge2.1: Bademli Köyü Haneler ile İlgili Bilgiler

	Sayı	%
Hane Sayısı	680	100.0
Yalnızca bitkisel üretim yapan haneler	429	63.1
Yalnızca hayvansal üretim yapan haneler	6	0.9
Hem bitkisel hem hayvansal üretim yapan haneler	245	36

Kaynak: İzmir Tarım İl Müdürlüğü, 1997 Köy Bilgi Anketleri

Köyün arazi kullanımı ile ilgili bilgiler Çizelge 2.2 de verilmiştir. Bademli bir orman köyüdür. Tarım alanının %59.7'si ise meyve ağaçları ile kaplıdır. Fakat bunun önemli bir kısmı meyve ürününe değil fidan üretimine (çoğunluğu meyve fidanı) ayrılmıştır. Tarım alanlarının %39.4'ünde fidan üretilmektedir. Tarla ürünleri ve sebze üretimi çok önemli değildir.

Çizelge2.2: Köyde Arazi Kullanımı

	Dekar	%
Köy Genel Alanı	40 900	100
Tarım Alanı	11 990	29
Koruluk Orman	28 480	70
Köy Yerleşim Alanı	430	1
Tarla Alanı	(1 197)	10
Sulanan	297	2.5
Sulanmayan	900	7.5
Sebze Alanı	(2 363)	19.7
Sulanan	2 345	19.5
Sulanmayan	18	0.2
Meyve Alanı	7 160	59.7
Sulanan	2 484	20.7
Sulanmayan	4 676	39.0
Fidan Üretim Alanı*	4 130*	39.4*
Çayır Mera	1 270	10.6
Toplam Tarım Alanı	11 990	100.00

* Meyve alanı içinde gösterilmiştir.

Tarla alanlarının 850 dekarı hububat, 300 dekarı patates, 47 dekarı yoncadır. Meyve üretimi için ayrılmış bulunan alandaki ağaç sayıları, Çizelge 2.3 de gösterilmiştir. Bu alan 2430 dekadır.

⁴ Bahiç Galip Yavuz, Bademli Rehberi, Bademli Belediyesi, 1998

Çizelge 2.3: Meyve Üretimi Yapılan Ağaç Sayıları

Tür	Sayı
Elma	1 142
Erik	7 033
Kayısı	2 357
Kiraz	7 049
Şeftali	1 205
Zeytin	12 345
Mandalin	1 808
Ceviz	1 881
Kestane	11 467
İncir	5 412
Trabzon hurması	642
Üzüm bağı	40 dekar

Kaynak: İzmir tarım İl Müd., 1977 Köy Bilgi Anketleri

Köyde zeytin ve kestane sayısının çokluğu dikkati çekmektedir. Köydeki hayvan sayıları Çizelge 2.4. de verilmiştir. Bazı aileler arıcılık yapmaktadır.

Çizelge 2.4. Bademli Köyü Çiftlik Hayvanları Sayıları

Tür	Sayı
Koyun	1242
Keçi	433
Sığır	1087
At	255
Eşek	117

Kaynak: İzmir Tarım İl Müd., 1977 Köy Bilgi Anketleri

Fidancılık⁵

Köyde 1965 yılına kadar incir, üzüm, ceviz, kestane ve çeşitli meyveler, ayrıca tarla ziraatı olarak da hububat üretilirdi. Bu ürünlere ek olarak 10-15 aile tarafından çeşitli meyve fidanı üretimi yapılırdı. Meyve fidanı üretimi bir aile sanatı olup 1965 yılına kadar Belde çevresindeki dere sularından sulanan bahçelerden yetiştirilirdi. Ovadaki arazilerde kuyu açmak suretiyle 1965 yılından başlayarak, yeraltı suları motopompla çıkarılmaya başlandı. Fidancılık her yıl geniş alanlara yayıldı.

5-25 dekar arasında arazilere sahip olan çiftçiler, yeraltı sularından yararlanarak 1970-1975 yıllarında fidan üreten aile sayısının 50-60'a yükselmesini gerçekleştirmişlerdir.

Tarımsal Kalkınma Kooperatifi 5 Ocak 1969'da kurulmuştur. Böylelikle hem meyvecilik hem de çeşitli meyve fidanlarının üretimi artmıştır. Kooperatifin fidan üreten ortaklarının girdilerini sağlayıp, üretilen çeşitli meyve fidanlarının dikici çiftçilere ulaştırılması için Türkiye içinde tüm tarım kuruluşlarına broşür ve ilanlarla duyurulması, pazarlamadaki sıkıntılarının çözümüne yardımcı olmuştur. Kooperatif yöneticilerinden alınan bilgilere göre, her yıl artan istek sonucu arazi sahibi olarak

⁵ Bu bölüm Behiç Galip Yavuz, a.g.e S.18-23'den alınmıştır.

fidan üretimi yapan aile sayısı artarak 330'a ulaşmıştır. Bu 330 ailenin dışındaki aileler fidan üretimi yapacak araziye sahip değillerdir. Bunların %60'ı dolayında olan 210 aile ise toprak sahibi fidancılarla ortak üretim yapmaktadırlar. Bu üreticilerin bir kısmının tarla veya zeytin arazisi vardır. Bu üreticilerden 80 kadarının ise hiç toprağı yoktur. Ortak fidan üretiminde genellikle çelikler arazi sahibinden, gübre ve ilaç ortaktır. Gelir yarı yarıya bölüşülür.

Bademli'de üretilen fidan sayısı 10 milyona yaklaşmıştır. Bademli Türkiye fidan gereksiniminin %55'ini sağlamaktadır.

1950'lerde üreticilerden Ali Bilgin'in narenciye fidanı üretimi için yaptığı denemelerden sonra, 1965'de şu anda Kooperatif Başkanı olan Mustafa Başer narenciye fidanı üretimini yaygınlaştırdı.

Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, 1970'li yıllardan başlayarak ortak veya ortak olmayan fidan üreticilerinin üretecekleri fidanların günün ihtiyacına göre talep edilen türlerin ve çeşitlerin adına uygun yetiştirilmesinde öncülük etmiştir. 1980'li yıllarda kooperatif aracılığıyla Suriye ve Libya'ya fidan ihracatı yapılmıştır. Köyde son 5 yıl ortalamasına göre 8-12 milyon fidan yetiştirilmektedir. Kooperatifte resmen ortak kabul edilen 105 ortak vardır. Ancak 1989 öncesi bu sayı 285 idi. 1989'da yürürlüğe giren 3476 sayılı kanun ortaklık paylarını arttırmayı öngörmüş idi . Ancak birçok üye bu yükümlülüklerini yerine getirmeyince resmen ortaklıktan ayrılmış oldular. Bu üyeler kooperatifle ekonomik ilişkilerini sürdürmektedirler.

Fidan için dikimler Ocak-Şubat aylarında yapılır. Ağustos ayına kadar bakımı yapılarak aşılacak duruma gelir. Ağustos-Eylül aylarında aşılır. İkinci Ocak-Şubat aylarında aşı üstü çelinir. Yılsonuna kadar bahçeye dikilecek biçime geldiğinde Kasım-Aralık aylarında sökümü yapılarak hendeklemeye alınır. Tarladan bu fidanlar sökülürken Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından kontrolden geçirilip hastaliksız olduğunu belgelenerek 25'lik demetler halinde mühürlenir. Pazara sürülmeye başlanır.

Kooperatifle iş yapan 300 üretici bulunmaktadır Buna göre tarımla uğraşan hane halkı reislerinin %44'ünün kooperatifle işbirliği içinde olduğu görülmektedir.

Kooperatiflerin amaçları ve hedefleri şöylece sıralanabilir⁶

- a) Ortaklarının sağlıklı, kaliteli ve amaca uygun, ismine doğru fidan üretimini sağlamak,
- b) Ortaklarının anaç ve kalem ihtiyaçlarını, yurtiçi ve yurtdışından sağlamak ve damızlık tesisi kurmalarına öncülük etmek,
- c) Meyve bahçesi tesis etmek isteyen müşterilere teknik danışmanlık yapmak,
- d) Tarımsal araştırma ve geliştirme çalışmaları ile üreticilere yeni çeşitleri tanıtmak ve bunların fidan üretimini gerçekleştirmek,

Eğitim⁷

Halkın %90'ından fazlası okur-yazardır. Köyde iki ilkokul bir ortaokul vardır. İlkokullar sekiz yıllık ilköğretim okulu durumuna gelmiştir. Yüksek öğrenim yapanlar haylice fazladır. Köyde Kültür Bakanlığına bağlı bir kütüphane vardır.

⁶ S.S. Bademli Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi, Broşür, İzmir, 1998

⁷ Behiç Galip Yavuz, a.g.e, s.15

Resmi Kuruluşlar ⁸

Belediyenin kuruluşu 1932'dir. 1930'da Tarım Kredi Kooperatifi 1968'de Posta Teşkilatı ile Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, 1975'de Sağlık Ocağı açıldı.

Sanayi ⁹

Köyde bazı tamirci ve imalatçıların bulunduğu 14 dükkandan oluşan küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Köyde biri kooperatife ait üç zeytinyağı fabrikası, Bademli Belediyesine ait memba suyu işletmesi, bir mandıra ve ekmek fabrikası vardır.

---

⁸ Behiç Galip Yavuz, a.g.e, s.16

⁹ Behiç Galip Yavuz, a.g.e, s.17

3. KATILIMCI KIRSAL DEĞERLENDİRME, KATILIMCI ÖĞRENİM VE EYLEM YAKLAŞIMLARI

Katılımcı Kırsal Değerlendirme (KKD) yerel toplumlara, kendi hayat ve koşullarının bilgisini paylaşma, üretme, analiz etme, planlama ve eyleme geçirme gücünü kazandıran, gelişen yaklaşımlar ve yöntemler ailesini tanımlamaktadır. 1980'lerde geliştirilmiş ve uygulanmış Hızlı Kırsal Değerlendirme (HKD) (Rapid Rural Appraisal) (RRA) 1990'larda KKD şeklinde evrilerek hızla gelişmiş ve yayılmıştır. Yaklaşımın son yıllarda mekân ve konu olarak uygulanmasındaki genişleme; PRA'nın Participatory Reflection and Action (Katılımcı Düşünme ve Eylem) veya PLA (Participatory Learning and Action) (Katılımcı Öğrenim ve Eylem) olarak adlandırılmasına yol açmıştır.

KKD'nin Kökleri: KKD 1990'larda evrildiğinde bazı kaynaklardan gelmekte ve onlarla etkileşmekte idi. Bütün bu kaynaklar birbirine karışarak ve etkileşerek bu gelişmeyi doğurmuştur. Bu kökleri şöyle sıralayabiliriz: Aktivist katılımcı araştırma, agro ekosistem analizi, uygulamalı antropoloji, çiftlik sistemleri araştırması, hızlı kırsal değerlendirme. (Chambers, 1992) Son yıllarda kısaca "katılımcı araştırma" (Participatory Research) denilen Katılımcı Eylem araştırması (Participatory Action Research) yaklaşımının kurucularından en önemlisi Kurt Levin'dir. Levin "eğer gerçeği tam olarak öğrenmek istiyorsanız, bunu yalnızca gerçeği değiştirmeye çalışarak yapabilirsiniz" demiştir.

HKD'den KKD'ye geçiş: 1980'lerin ortalarında "katılım" ve "katılımcı" sözcükleri HKD sözlüğüne girmeye başladı. 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında Norman Uphoff ve arkadaşlarının önderliğinde Cornel Üniversitesi, Rural Development Participation Review'i USAID desteğini kesinceye kadar yayınladı. Michael Cernea'nın kitabı olan "Putting People First"de (Halkı En Öne Almak) (1985) katılım tekrar gündeme geldi. Khon Kaen uluslararası konferansında (1985) katılım; HKD ile bağlantılı olarak konuşulmaya başlandı. Konferansta yedi tip HKD belirlenmiştir. Katılımcı HKD bunlardan biri idi. Bunda temel amaç olarak, dışardan gelenin katalizör rolü ile topluluğun duyarlılığını kışkırtması görülmüştür. Daha sonra 1988'de katılımcı HKD, IIED (International Institute for Environment and Development) ekibi tarafından, dört HKD metodolojisinden biri olarak listelenmiştir. Diğerleri araştırmacı HKD, konusal HKD, ve değerlendirme HKD'si idi.(McCracken, 1988)

1988'de Kenya ve Hindistan'da paralel gelişmeler olmuştur. Kenya'da Ulusal Çevre Sekreteryası Clark Üniversitesi ile işbirliği içinde Machakos Bölgesi'ndeki Mbusanyi Topluluğunda bir HKD yürütmüştür. Bu daha sonra Eylül ayında köy kaynakları geliştirme planına öncülük etmiştir.(Kabutha, 1988) Bu çalışma Katılımcı Kırsal Değerlendirme olarak tanımlanmış ve kullanılan yöntem iki el kitabında özetlenmiştir. 1988'de yaklaşık aynı tarihlerde Ağa Han Kırsal Destek Programı (Hindistan) katılımcı HDK'yi geliştirme ile ilgilendi ve IIED'yi yardım için davet etti.

Jennifer McCracken Ağa Han Kırsal Destek Programına Eylül ve Ekim 1988'de dört haftalık bir danışmanlık yapmıştır. Bu dönemde katılımcı hızlı kırsal değerlendirme üreticilerce ve program kadrosu ile iki köyde yürütülmüştür. (Mc Cracken, 1988) Değişik şekillerde hem Kenya hem de Hindistan deneyimleri KKD'yi anlamak ve geliştirmek için çekirdek olmuşlardır.

Sonradan Hindistan'da bu konuda sivil toplum kuruluşları (STK) başta olmak üzere bir yenilik patlaması oldu. Şu STK'lar Dünya'da ilk aşamalarda öncü rol oynadılar: Actionaid, Activists for Social Alternatives, Trichy, Aga Khan Rural Support Programme (Hindistan'da), Krishi Gram Vikas Kendra, Ranchi, Myrada, Seva Bharti, Speech ve Youth For Action.

KKD'nin Tanımı: KKD halkın, yaşamlarının gerçeklerini, koşullarını analiz ederek, yapacakları eylemleri planlayabilmelerine, kararları uygulayarak bunları izlemeleri ve sonuçlarını değerlendirmelerine olanak veren bir grup yaklaşım, yöntem ve davranışlar olarak tanımlanabilir. Yöntemleri HKD'den de evrilmiştir. Ondan farkı KKD'nin yerel halkı güçlendirme süreçlerine ağırlık vermesidir. HKD ise, esas olarak yerel toplumun dışındakilerin (profesyonellerin) bilgi toplamak için kullandıkları bir araç olmaktadır. Hem HKD hem KKD kötü kullanım ile karşı karşıya gelmişlerdir. Birçokları kötü çalışmalar yapmışlar ve bunları KKD olarak etiketlemişlerdir. KKD katılımcıdır. Bunun anlamı dışardan gelenlerin insanları toplayıcı, katalist ve kolaylaştırıcı olmasıdır. Bunun da amacı, halka kendi araştırmalarını, soruşturmalarını ve analizlerini yapmalarına olanak sağlamaktır. HKD dışardan gelenlerin öğrenmesi amacını taşımaktadır. KKD ise yerel halkı; kendi analizlerini yürütme, çoğu zaman da planlayarak eyleme geçmeye muktedir kılmayı amaçlamaktadır. Uygulamada HKD ile KKD arasında bir geçiş bulunmaktadır. Bu yöntemlerin tanımlanması ile anlaşılabilir. Doğrudan gözleme, yarı biçimlenmiş görüşmeler gibi bazı yöntemler HKD'de vurgulanmıştır, fakat bunlar iyi bir KKD'nin de yaşamsal bir kısmını oluşturmaktadır. Diğer yöntemler örneğin, halkın kendi haritalarını yaptığı katılımcı haritalama ve katılımcı diyagram çizme KKD'de vurgulanmıştır. Fakat HKD'de de kullanılabilir.

HKD ve KKD nin paylaştığı ilkeler (Chambers,1992)

•**Öğrenmenin tersine çevrilmesi:** Doğrudan kırsal halktan yerinde, yüz yüze öğrenilir. Yerel fizik, teknik ve sosyal bilgi kazanılır.

•**Hızla ve gelişen bir şekilde öğrenme**

•**Yanlılıkları dengeleme:** Gevşemiş olarak, acele etmeden, nutuk atma yerine dinleyerek, yeni konulara geçme yerine konuları yoklayarak, dayatmayarak, yoksullar ve kadınları işin içine katarak, onların ilgi ve önceliklerini öğrenerek davranılır.

•**Enformasyonda optimizasyon:** Gerekli olan enformasyonun elde edilmesinin görece maliyeti ile bunun miktarı, ilgili olması, uygunluğu ve zamanlılığı arasında bir denge kurulmalıdır. Bu ilke "**optimal bilgisizlik**" (optimal ignorance) olarak da adlandırılabilir.

•**Saç ayağı oluşturma (triangulation):** Birden fazla yöntem bilgi kaynağı, soruşturmacı ve/veya disiplin kullanarak çapraz kontrol yapılır.

•**Farklılaşmayı aramak:** Bu, ortalamalar yerine farklılaşmayı arama ile ifade edilir. Avusturalya'da "maksimum farklılık veya farklılığı maksimize etmek ve informasyon zenginliği" olarak tanımlanmıştır.

KKD' de vurgulanan ek ilkeler

•**Kolaylaştırma:** Bu; kırsal halkın kendisinin araştırması, analiz etmesi, sunması ve öğrenmesini kolaylaştırmasıdır. Böylelikle halk sonuçları sunar, sahip çıkar ve böylece öğrenir. Bu durum "sopayı (kalemi veya tebeşiri) halkın eline verme" (handing over the stick) şeklinde ifade edilmektedir. Bu dışardan gelen birisinin bir süreci başlatması ve sonra geriye oturması veya uzaklaşması, karşılıklı görüşme yapmaması, süreci kesmemesidir.

•**Özeleştirel farkında olma ve sorumluluk:** Bunun anlamı kolaylaştırıcıların sürekli olarak kendi davranışlarını incelemeleri ve daha iyi yapmaya çalışmalarıdır. Bu hatayı kucaklamayı içerir. Hata daha iyisini yapmayı öğrenmek için bir fırsat olarak görülüp kabul edilmelidir. Herkes, her zaman en iyi olacak şekilde kendi değerlendirmelerini yapmalıdır. Bunun anlamı, kişinin bir el kitabına veya katı kurallara bağlanmak yerine, kişisel sorumluluğu kabul etmesidir.

•**Paylaşma:** Kırsal halkın kendi arasında, onlarla kolaylaştırıcılar arasında, değişik kolaylaştırıcılar arasında bilgi ve düşünceleri paylaşmak, arazi kamplarını paylaşmak, değişik kurumlar arasında eğitim ve deneyimleri paylaşmak olarak düşünülmektedir.

HKD'de Kullanılan Yöntemler

Görsel analizler: Katılımcı haritalama ve model yapma (doğal kaynaklar haritası ve sosyal harita vb.), hava fotoğrafları analizi, mevsimlik takvimler, günlük ve aktivite profilleri, tarihsel profiller ve trend analizleri, zaman grafikleri ve kronolojiler, matriks puanlama, tercih sıralaması, venn ve ağ diyagramları, sistem ve akış diyagramları, daire diyagramları,

Görüşme ve örnekleme: Yarı biçimlenmiş görüşmeler, kesit yürüyüşleri ve grup yürüyüşleri, varlıklılık sıralaması, doğrudan gözlem, odak gurupları, anahtar bilgi sağlayıcılar, etnotarih ve olası gelecekler, matriksler, geleneksel uygulamalar ve inançlar.

Grup ve takım dinamikleri: Takım anlaşmaları, tartışma oturumları, hızlı rapor yazımı, işlere katılım (yerel etkinliklerde yer alma), paylaşılmış sunuşlar, notlar ve günlükler

KKD'nin Bulguları (Chambers, 1992)

a) **Köylülerin bilgi düzeyi ve başarıma güçleri:** Köylüler dışardan gelenlerin tahmin edemeyeceği ölçüde; harita çıkarma, model yapma, sayısallaştırma, tahmin etme, sıralama, derecelendirme ve diyagram yapmada büyük beceriye sahiptirler. Eğitimsizler bile bu beceriyi göstermişlerdir.

b) **Rahat, dostça ilişkiler:** Dışardan gelenlerle kırsal halk arasında rahat ve dostca ilişkiler sürecin başlarında kurulmalıdır ve kurulabilir. Kırsal kökenli bir profesyonel dahi bu ilişkiyi otomatik olarak kuramayabilir. Aynı şekilde bu ilişkiler için antropologların yaptığı gibi köyde çok uzun süre yaşamak da gerekmez.

c) **Diyagram çizme ve görsel paylaşım:** Diyagram çizme ve görsel yaklaşım birçok KKD çalışmasında ortak elamanlardır. Bir soru formu surveyinde bilgi dışardan gelen tarafından derlenir. Görüşülen kişinin sözlerinden kağıt üzerine bilgi aktarılır. Bu bilgi anket yapanın malı olur. Öğrenme tek taraflıdır. Bilgi kişisel ve özeldir. Sınanamaz ve anket yapan tarafından sahiplenilir. Buna karşılık; bir harita, model, diyagram veya birimlerin (taş, tohum, küçük meyveler vb) sıralama, puanlama, sayma, sayısallaştırma için kullanılmasındaki görsel paylaşım ile, var

olan herkes ne yapıldığını görebilir, işaret edebilir, tartışabilir, değiştirebilir. Herkes birbirini çapraz kontrole tabi tutar ve düzeltir. Öğrenme artan şekilde gelişir. Bilgi; görülebilir, yarı-geçici ve kamusaldır, kontrol edilebilir, sınanabilir, eklenebilir, katılanlarca sahiplenilebilir.

d) Aşamalanma: Katılımcı yöntemler aşamalıdır. Örneğin katılımcı haritalama ile köylüler bir değil, birkaç harita çizebilirler. Bunlar böylece daha ayrıntılı ve yararlı olur. Yeni ve tamamlayıcı bilgi sunulur. Katılımcı bir kaynak haritası kesit yürüyüşleri yapmak için kullanılabilir. Kesit yürüyüşleri ise problem ve fırsatların belirlenmesi ve tartışılması için kullanılır. Bunları da listeleme ve seçeneklerin sınırlandırılması aşaması takip eder.

e) Dışardan gelenlerin eğitimi ve tekrar uyumlaştırılması: Bu eğitim çok değişik uzunluklarda olabilmektedir. Yüz yüze eğitim esastır. Dershane öğrenmede kısıtlayıcıdır. Dışarı ve arazi özgürleştirir. Bu durum dışardan gelenler için, eğitimde algılama ve eylemde değişiklikleri kolaylaştırmaktadır. Nutuk atma yerine dinleme, gelişen bir yöntemle öğrenme, hataları kucaklama, özeleştirme yapabilmek, kendi kendine katılımcı olma gereklidir. Dışardan gelenlerin bazıları özellikle de katı formal profesyonel eğitim alanlarda bu eğitim travmatik olabilir.

f) Paylaşma ve KKD'nin yayılması: KKD uygulamada üç temelde anlaşılır. Bunlar; yöntemler, davranış ve eğilimler ile paylaşımdır. Önce, yöntemler en önemli görülür. Sonra dışardan gelenlerin davranış ve eğilimleri asıl unsur olarak görülür. Son olarak KKD bilgilerinin paylaşılması artan öneme sahiptir.

KKD'nin Uygulandığı Alanlar: Her gün genişlemekle birlikte en çok uygulama alanları şunlardır: Doğal kaynaklar yönetimi, tarım, eşitlik için programlar, kadın sorunları, sağlık ve beslenme.

KKD'nin Karşılaşacağı Tehlikeler ve Kısıtlılıkları: KKD büyük bir potansiyel olmasına rağmen bütün kırsal kalkınma ve kırsal çevre koruma problemlerine cevap veremez. Eğer gerçekçi olmayan beklentilerden ve acele hayal kırıklıklarından kaçınılmak isteniyorsa kısıtlılıklar dikkate alınmalıdır (Chambers, 1992) Bunlar şu şekilde sıralanabilir: Başlangıç problemleri, maymun iştahlılık, acelecilik, şekilcilik, rutinleştirme, sahiplenme/alan zaptetme çabaları, güçlendirmenin kazanılmış politik çıkarılara karşıtlığı.

4. YÜRÜTÜLEN KATILIMCI KIRSAL DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI VE BULGULAR

4.1. Potansiyel ve Sorunların Saptanılması Oturumları

Mayıs 1998'de haftada bir gün öğleden önce ve öğleden sonra oturumlar halinde Bademli Köyü fidan üreticilerinden lider durumunda olanlar; küçük, orta ve büyük üretici temsilcileri, kooperatif yöneticileri ve fitekno projesi araştırmacılarından oluşan 15 kişilik bir grup birlikte çalışmıştır. Kooperatif merkezinde uzunca bir masanın etrafına katılımcılar oturmuşlar, masa üstüne matris, harita vb. görsel dokümanın çizildiği büyük tabakalar halinde kâğıtlar konulmuş, önce kimi zaman kurşun kalemle sonra afiş kalemleriyle bilgiler herkesin göreceği şekilde kâğıtlara işlenmiştir. Katılımcı Öğrenim ve Eylem (Participatory Learning and Action) veya daha dar tanımıyla Katılımcı Kırsal Değerlendirme (Participatory Rural Appraisal) yaklaşımına uygun olarak bir kolaylaştırıcı, görüşmelerin düzen ve istenilen yönde gitmesi için görev yapmıştır. Kolaylaştırıcı çoğu zaman proje yürütücüsü olmuştur. Kimi zaman başka araştırmacılara bu görev devredilmiştir. Herkesin katılımıyla uzun konuşmalar, tartışmalar, bilgi alışverişleri yapılmış ve kararlar alınmıştır. Toplantılar çoğunlukla öğleden önce ve sonra iki oturum halinde toplam dört saat kadar sürmüştür. Toplantılardan sıkılan pek görülmemiştir. Aralarda çay, kahve, meyve ikramı gibi katılımcıları rahatlatan uygulamalar yapılmıştır.

İlk oturumda köydeki 1997'deki fidan üretimi ve bunların 1998'de satılan veya satılmayan adetleri kâğıt üzerine işlenmiş ve nedenleri tartışılmıştır. Bunun için kolaylaştırıcı masaya büyük bir kâğıt yayarak bu çizelgeyi herkesin katılımı ile doldurmaya başlamıştır.

İlk çizelge Bademli'de 1997'de üretilen ve 1998'de bunlardan satılmadan kalan meyve fidanı sayıları ile ilgilidir. Her bir veri üzerinde tartışmalar ile bu veriler oluşturulmuştur. Kooperatif yöneticileri bu verileri oluşturmada en önde gelmişlerdir. Yöneticiler yıl boyunca üreticilerle diyalog kurarak bu bilgileri edinmektedirler. En önde gelen meyve fidanı türlerinin elma ve kayısı olduğu (%27'lik paylarla) görülmüştür. Bunları %8'erlik paylarla kiraz ve erik, %6.7 payla vişne, %5.4 payla armut takip etmektedir.

Fidan talebi yetersizliği nedeniyle satılmayan fidanların üretime oranı 1998'de %14'tür. Bademli'de kooperatifin varlığı üretimin planlanması açısından bir avantajdır. Elma, kayısı, ayva gibi bazı türlerde meyve fiyatlarının düşmesi fidan talebini de kısmaktadır.

Çizelge3.1: Bademli Köyü 1997 Yılı Fidan Üretimi ve Pazarlamasıyla İle İlgili Bilgiler

Tür	1997 Üretim(adet)	Toplamdaki Payı(%)	1998'de Satılmayan adet	Yorum
Elma	2 000 000	27.06	200 000	100000 atıldı. Gerisi seneye satılabilir. Nedeni: Elma satışları düştü.
Şeftali	300 000	4.06	20 000	
Kiraz	600 000	8.12	50 000	Aşıları tutmadığı için
Vişne	500 000	6.77	50 000	Aşıları tutmadığı için
Kayısı	2 000 000	27.07	300 000	150 000'i atıldı. Gerisi seneye satılacak. Fidan üretimi fazla. Meyve tüketimi az
Erik	600 000	8.12	50 000	
Armut	400 000	5.42	30 000	
Ayva	300 000	4.06	200 000	Ertesi yıl satılacak. Meyve tüketimi az.
Badem	200 000	2.71	--	
Ceviz	5 000	0.07	--	
Kestane	5 000	0.07	--	
Trabzon Hurması	10 000	0.14	--	
Nar	5 000	0.07	--	
Dut	10 000	0.14	--	
Söğüt	5 000	0.07	2 000	
Kanada Kavağı	50 000	0.68	30 000	Satış güçlükleri var
İncir	5 000	0.07	--	
Kara selvi	10 000	0.14	2 000	
Kivi (yeni üretim)	5 000	0.07	---	1999'da üretildi.
Mandarin	250 000	3.39	100 000	Ertesi yıl satılacak
Portakal	50 000	0.68	--	
Limon	50 000	0.68	--	
Yeni Dünya	20 000	0.27	15 000	Ertesi yıl satılacak
İğde	5 000	0.07	2 500	Ertesi yıl satılacak
Toplam	7 385 000	100.00	1 051 500	Satılmayan % 14

4.2. Fidan Üretim ve Pazarlaması Problemleri

Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımlarında problem saptama oldukça hızlı ve objektif olmaktadır. Bunun için grubun ortasındaki masaya büyükçe bir kâğıt yayılmış ve üreticilere problemleri saymaları istenilmiştir. Katılımcıların söylediği problemler tanımlanmak amacıyla kısaca tartışılmış, bazıları birleştirilmiş, herkesin göreceği şekilde kolaylaştırıcı tarafından alt alta yazılmıştır. Katılımcılar bütün problemleri yazdırdıktan sonra bu problemlerin beş yıl önce (1993) ve 1998'de hangi ağırlıkta oldukları saptanılmak istenmiştir. Burada yapılmak istenen problemleri önemlerine göre sıralamak artıp artmadığını saptamak ve sonra bunların en önemlilerinden başlayarak çözümleri için uğraşmaktır. Temel yaklaşım bütün

problemlerin derhal çözülemeyeceği, en önemli problemlerin çözülmesi halinde çoğunlukla diğer problemlerin de çözüm yoluna gideceği ve sorunların büyük ölçüde çözümünün bu en önemli problemlerin saptanmasına bağlı olduğudur. İtalyan ekonomisti Pareto'dan ismini alarak bu tür analizlere "Pareto Analizi" denmekte ve Toplam Kalite Yönetiminin de köşe taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu analize temel olan kurala 80/20 kuralı denir. Örneğin bir kuruluşun problemlerinin %80'i sorun yaratan konuların %20'sinden kaynaklanır. Birçok durumda belli bir soruna neden olan faktörlerin sayısı ile bunların sorunun boyutlarına olan katkıları arasındaki ilişkiye baktığımız zaman benzer bir eğilimin ortaya çıktığını görürüz. Bu nedenle model 80/20 kuralı olarak bilinir ve birçok biçimde kendisini gösterir.¹⁰ Grup çalışmamızda sorunların yazılmasından sonra bir üreticinin avucuna 100 adet önceden sayılmış fasulye tanesi verilerek, önce 1998 sütununun karşısına sorunun ağırlığıyla orantılı sayıda fasulye tanesini saymaya gerek duymaksızın koyması istenilmiştir. Daha sonra diğer üreticilere bu ağırlıkları beğenip beğenmedikleri sorulmuştur. Bu esnada epeyce tartışma görüş alış verişi yapılmış, katılımcılar aralarında bir uzlaşmaya vararak bazı sorunların karşısından tane olarak diğerlerine koymuşlar ve bu ağırlıkları kısmen değiştirmişlerdir. Herkesin tam uzlaşması sağlandıktan sonra her sorunun karşısındaki fasulye taneleri sayılmış ve bulunduğu yere yazılmıştır. Bu defa aynı şeyler 1993 yılı için tekrarlanmıştır. Sonuçlar Çizelge 3.2 de görülmektedir. Çizelgede sorunlar 1998'deki ağırlıklarına göre sıralanmış olup orijinal şeklinde, grup çalışmasında bu sıra karışıktır.

Katılımcılar 20 sorun saymışlardır. En önemli sorun olarak pazarlama problemleri belirtilmiştir. Bu sorun ortaya esas olarak satış güçlükleri (hiç satamayıp atma veya gelecek yıl satabilme veya düşük fiyattan satma) şeklinde ortaya çıkmaktadır.1993'de bu sorun daha küçük iken büyümüştür. Bu büyüme üreticileri korkutmaktadır. Ağırlıklar belirlenirken ve çizelge tamamlandıktan sonra bu konularda oldukça tartışma yapılmıştır. Katılımcı Kırsal Değerlendirme çalışmalarında esas olan bu çizelge veya matrislerin çıkarılması değil, tartışmalarla çeşitli hipotezlerin ortaya atılıp tartışılması ve buradan da uygun eylem kararları için fikir oluşturmaktır. Bu nedenle matris veya çizelgelerin çıkarılması her şey demek değildir.

---

¹⁰ DSİ 3. Bölge Müdürlüğü, Toplam Kalite Yönetimi Eğitimi, Eskişehir 1998, S.88

Çizelge 3.2: Fidan Üretim ve Pazarlama Problemleri

	Sorunlar	Önem Düzeyi	
		1993'de	1998'de
1	Pazarlama Problemleri	8	19
2	Yetersiz Kalem	8	9
3	Yetersiz Anaç	9	8
4	Bitki Korumada Yetersiz Bilgi	8	6
5	Bilgisiz Gübre Kullanımı	7	6
6	Kredi Problemleri	5	6
7	Fazla Üretim	4	5
8	Ot Sorunu	3	5
9	Elverişsiz Ekipman	6	5
10	Üretim Planlaması Sorunu	3	5
11	Çapalama Zorlukları	6	4
12	Teknik Eleman Yetersizliği	4	4
13	Maliyet Yüksekliği	3	4
14	Anaç-Kalem Uyuşmazlığı	9	3
15	Denetimsiz Üretim	2	2
16	Sulama İle İlgili Problemler	3	2
17	Depolama, Ambalaj Sorunları	2	2
18	Fidan Terbiye Sorunları	4	2
19	Topraklı Fidan Sorunu (Toprak Kaybı)	2	2
20	Taşıma Problemleri	4	1
Toplam		100	100

Pazarlama problemlerinin büyüme nedenleri olarak ise fidan üretiminin denetimsiz olduğu ileri sürülmektedir. Ülkemizde adına doğru çeşit bulmak her zaman mümkün olmamaktadır. Nematod, virüs bulaşık fidanlar görülebilmektedir. Üreticiler uzun tartışmalardan sonra denetimli olarak kaliteli, adına doğru fidan ürettikleri takdirde pazarlama güçlüklerinin çok azalacağı kanaatine varmışlardır.

Adına doğru çeşit satın alamayan meyve üreticileri ile ilgili olaylar grupta konuşulmuştur. Uzak illerden gelen bazı üreticilerin ülkenin diğer yerlerindeki fidan üreticilerinden adına doğru çeşitte fidan alamadıkları, ancak bu durumu fidanlar 3-4 yaşında olduğunda anladıklarını, sonunda hepsini sökerek Bademli'ye geldikleri anlatılmıştır. Bu, üreticilerin kooperatifin pazarladığı fidanlara güvenerek piyasa fiyatının çok üzerinde fiyatları ödemeye hazır olduklarını ortaya koymaktadır. Bu tartışmalar sonunda, pazarlama problemlerinin (satış hacmi veya fiyat anlamında); kaliteli, adına doğru, güvenilir fidan üretmekle çözülebileceği herkesçe anlaşılmıştır.

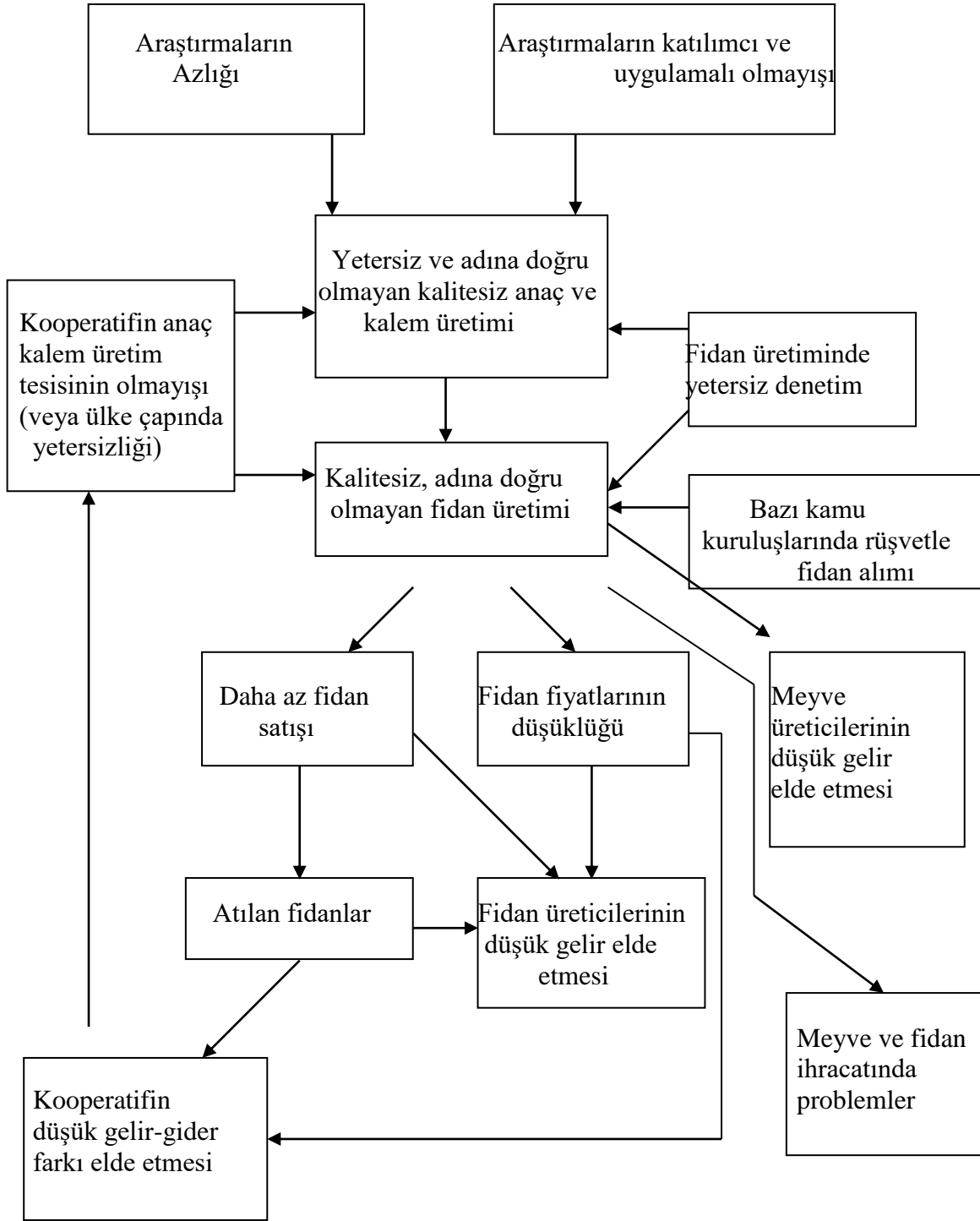
İkinci ve üçüncü düzeyde problemler olarak yetersiz anaç ve yetersiz kalem temini ortaya konmuştur. Bu konuda yapılan tartışmalar bu sorunun kooperatif ve Fitekno Projesi araştırmacılarının elele vererek çözülebileceği konusunda görüş birliği ile sonuçlanmıştır. Nitekim 1999 Haziranında kooperatif bu yönde bir eylem kararı olarak 1998-1999 gelir-gider farkından yararlanarak köyde anaç ve kalem üretimi için arazi satın almıştır.

Bu oturumda ortaya çıkan bu üç önemli problem aslında kendi aralarında da çok sıkı ilişkiler içindedir. Şekil 3.1.'de bu problemler arasındaki ilişkiler görülmektedir. Tartışmalarla katılımcılar bu ilişkiler ağını ortaya koymuşlar, birbirlerine açıklamışlardır.

Köyde gerçekleşmiş olan bu katılımcı kırsal değerlendirme oturumu odak grup çalışması yöntemi ile sürdürülmüştür. Katılımcılar çizelge 3.2'de sıraladıkları ve ağırlıklandıkları problemler arasındaki ilişkileri tartışmış ve ilişkilerini ortaya koymuşlardır. Şekil'de görüldüğü gibi "fidan üretiminde yetersiz denetim" ve "bazı kamu kuruluşlarında rüşvetle fidan alımları" olduğu tüm katılımcılarca dile getirilmiştir. Bademli fidan üreticileri ve Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi tek başına Türkiye fidan üretiminin yarısını gerçekleştirmektedirler. Yöneticiler bu tür rüşvet ihlas ve önerileri ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Gene katılımcılar kamunun yeterli bir düzeyde ve bilinçli bir şekilde yapacağı denetlemenin kaliteli fidan üretimini arttıracaklarını düşünmektedirler. Bademli olarak bilimsel çalışmaların yoğunlaşması durumunda bu denetlemelerden de çok yarar sağlayacaklarını ve kalitesiz fidan üretenlerin haksız rekabetinden kurtulacaklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılar rüşvet mekanizmasının nasıl işlediğini açıklamışlardır. Türkiye'de Tarım İl Müdürlükleri, özellikle orman içi köylerde meyveciliği geliştirmek için proje yürütmektedirler. Bu amaçla üreticilere meyve fidanları bedelsiz dağıtılmaktadır. Bunun için Özel İdare, Fak. Fuk. Fonu diye bilinen Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kaynakları, Döner Sermaye kanalları ile fidan alımları yapılmaktadır. Bu projeyi Dünya Bankası da desteklemekte ve kredi vermektedir. Türkiye'de 13 il bu şekilde fidan alımında bulunmaktadır. Tarım Bakanlığının fidan üretimi yetersiz olduğu için her sene Bakanlığın üretimi dışında da fidan alımı söz konusu olmaktadır. Katılımcılarımızın başlarından geçen olaylara dayanarak anlattıklarına göre örneğin bir kamu kuruluşu üreticilere bedava dağıtmak üzere fidan almak istemektedir. Kurumun görevlendirdiği memur çoğu zaman fatura istememekte, bir satın alma fişi doldurmaktadır. Memur bazı karşılanamayan masrafları olduğunu gerekçe göstererek ödeyeceği fiyattan bir miktar daha fazla bir fiyattan satın alınmış gibi belgede gösterilmesini talep etmektedir. Bu fark memurun cebine atabileceği rüşvet olmaktadır. Katılımcılarımız bu son fiyatın bile Tarım Bakanlığının fidan üretim kuruluşlarının fidan satış fiyatlarından düşük olduğu için yöneticilerin rüşvet olayını anlayamaya-bileceğini ve alım yapan memurlarının iyi bir fiyattan almış olduğu kanısına varabildiklerini ileri sürmektedirler. Kooperatifler fatura vermek istediklerinden, rüşveti muhasebeleştiremediklerinden ve bu tür yasa dışı işlere karşı olduklarından bu tür talepler karşısında satışı gerçekleştiremeyerek pazar kaybına uğradıklarını ileri sürmüşlerdir. Kalitesiz fidan üretimi bu nedenle de sürebilmektedir. Kooperatif yöneticileri rüşvet konusu ile mücadele etmek amacıyla Ziraat Fakültesi yönetimi ile de bir toplantı gerçekleştirmiştir.

Katılımcı çalışmaların bir üstünlüğü de zaman içinde üreticiler, yayımcılar ve araştırmacıların birbirlerini daha iyi anlamaları ve tanımlarıdır. İlk haftadaki çekingenlik daha sonraki haftalarda gitmiştir. Böylelikle üreticiler büyük bir riske girmeden ne yapabileceklerini, bu çalışmalar için kendilerine ne gibi yük düşeceğini anlamışlardır. Karşılıklı güven ortamı giderek oluşmuştur. Sorunlar listesinde önemli olduğu ortaya konulan bitki koruma, gübre kullanımı sorunları da diğer haftalarda ele alınmıştır.

Şekil 3.1. Fidan Üretim ve Pazarlamasında Problem Ağı

4.3. Hastalık ve Zararlılarla İlgili Oturum

Önceki oturumlarda olduğu gibi bir masa etrafında toplanan grup, konuyu yumuşak çekirdekli, taş çekirdekli, turunçgiller hastalık, yabancı ot ve zararlıları şeklinde sınıflandırmış ve her konuyu ayrıca görüşmüştür.

İlk olarak yumuşak çekirdekli meyve fidanlarının hastalık ve zararlıları ele alınmıştır. Çizelge 3.3'de görüldüğü gibi büyükçe bir kâğıt üzerine satırlar olarak üreticilerin saydığı hastalık ve zararlılar yazılmıştır. Burada aynı etmen üzerinde konuşulduğunun açıklığa kavuşması amacıyla üreticiler ve araştırmacılar arasında kısa diyaloglar olmuştur. Katılımcıların hepsinin okuma yazması olması nedeniyle satırlara etmenlerin isimleri büyükçe, herkesin göreceği şekilde yazılmıştır. Okuma yazma bilmeyen katılımcıların olduğu çalışmalarda satırın kenarına böceğin resminin veya etmenin zarar şeklinin çizilmesi veya önceden çizilmiş bir küçük resmin yapıştirilmesi önerilebilir. Sütunlara ise en önemli fidanlar olan elma, armut, ayva yazılmıştır. Okuma-yazma bilmeyenlerin çok olduğu yörelerde meyve resimlerinin çizilmesi gerekirdi. Bütün etmenler sıralandıktan sonra daha önce sayılmış 100 adet fasulye bir üreticinin avucuna bırakılarak önce elma için, kendisinin en çok zarar verdiği inandığı etmene en çok ağırlık vermeye fasulyeleri dağıtması istenmiştir. Tamamlandığında konu tartışmaya açılmış, katılımcılar aralarında tartışarak bazı küçük düzeltmeler yapmışlardır. Daha sonra aynı işlemler armut ve ayva için tekrarlanmıştır. Öncelik sıralaması işlemi bitirildikten sonra da üreticiler ve uzmanlar kendi aralarında tartışmış, karşılıklı fikir alışverişinde bulunmuşlardır.

Çizelge 3.3: Yumuşak Çekirdekli Meyvelerin Fidan Üretiminde Karşılaşılan Hastalık ve Zararlıların Önem Düzeyleri

Etmen	Önem Düzeyi		
	Elma	Armut	Ayva
Külleme	20	5	0
Ateş yanıklığı	5	7	4
Kara leke	8	17	9
Memeli pas	16	0	0
Kırmızı örümcek	19	18	26
Beyazsinek	11	17	23
Yaprak biti	21	18	18
Pisilla	0	18	0
Monilya	0	0	20
Toplam	100	100	100

Daha sonra da taş çekirdekli fidan üretiminde toprakaltı hastalık ve zararlıları konusuna geçilmiştir.(Çizelge 3.4.)

Çizelge 3.4. Taş Çekirdekli Meyvelerin Fidan Üretiminde Toprakaltı Hastalık, yabancı Ot ve Zararlıları

Etmen	Tahmini Zarar Düzeyi Gelişimi					Önemi	Yorumlar
	1993	1994	1995	1996	1997		
Nematod	%20	%15	%13	%12	%8	25	*Erik, şeftali'de *Nematodlu fidanları pazarlama zorluğu var Turunçgillerde nematod yok
Kök kanseri	%12	%8	%5	%4	%3	31	
Kök çürüklüğü	%2	%5	%10	%15	%50	11	*Şeftali, kivi ve vişnede
Kadılıkması	%2	%2	%2	%2	%2	9	
Danaburnu	%1	%1	%1	%1	%1	6	
Ayrık otu						6	
Kanyaş						6	
Topalak						6	
Toplam						100	

Çizelge 3.5. Taş Çekirdekli Meyvelerin Fidanlarında Toprak üstü Hastalık ve Zararlılarının Önem Sıralaması

Etmen	Şeftali	Kayısı	Erik	Kiraz
Şeftali yaprak kıvrıcıklığı	15	0	0	0
Külleme	12	6	0	0
Bakteriyel zamklanma	6	22	0	21
Monilya	0	15	0	0
Yaprak delen	6	14	14	9
Kırmızı örümcek	20	15	27	14
Beyaz sinek	20	13	18	21
Yaprak biti, yaprak piresi	13	11	15	10
Pisilla	0	0	0	19
Filiz güvesi	5	4	0	0
Pis kokulu yeşil böcek	3	0	0	0
Isırcı bir böcek	0	0	15	6
Et lekesi	0	0	11	0
Toplam	100	100	100	100

Çizelge 3.6. Turunçgil Fidanı Üretiminde Hastalık ve Zararlıların Önem Sıralaması

Etmen	Önem
Yaprak Galeri Güvesi	46
Beyazsinek	15
Salyangoz	14
Turunçgil Dal Yanıklığı	12
Turunçgil Antraknozu	5
Kırmızı Örümcek	8
Toplam	100

Daha sonra taş çekirdekli ve turunçgillerde hastalık ve zararlılarla ilgili grafikler, matrisler hazırlanmıştır. Çizelge 3.4'de hastalık ve zararlıların tahmini zarar düzeyleri (%'de kaç fidanı etkilediği) ortaya konmuştur. Bu yüzdeler bütün katılımcılarca tartışılarak belirlenmiştir. Yaklaşımın üstünlüğü anketle uzun uğraşı ve masraflarla aylar sonra elde edilecek bir bilginin çok kısa bir süre içinde temin edilmesidir. Araştırmacılar bulguları kendi gözlemleri ile çok tutarlı bulmuşlardır. Literatürde katılımcı yaklaşımla elde edilen bilgilerin daha sağlıklı olduğuna ilişkin bulgular vardır. Uygun düzeyde kesinlik ve neyin öğrenilmesinin değmeyeceği olarak açıklanabilen "optimal bilgisizlik (optimal ignorance)" kavramı burada geçerlidir¹¹. Örneğin kök çürüklüğünün etki oranınının 1997 için %50 olduğu üzerinde anlaşılmiştir. Bu oranın gerçekte %40 veya %60 olması o kadar önemli değildir. Ancak bunun beş yıl önce düşük düzeylerde (%2) olduğu ve son yıllarda büyük ölçüde artış göstermiş olduğunun ve %50 fidanı etkilemiş olduğunun saptanmış olması önemlidir. Hastalık ve zararlıların üreticiler açısından önemini saptamak amacıyla 100 adet fasulye ile önceki matrisde anlatıldığı gibi çalışma yapılmıştır. Önem düzeyine göre ilk üç sıraya kök kanseri, nematod ve kök çürüklüğü girmiştir. Daha çok fidanı etkileyen kök çürüklüğünün üçüncü düzeyde önemli çıkması ilginçtir. Bunda nematodlar ve kanserli fidanların pazarlanma zorluğu rol oynamış olmalıdır. Yabancı otlar ile ilgili zarar düzeylerinin yıllara göre değişmesi veya hissedilmeyecek düzeyde olması nedeniyle bunlarla ilgili veri toplanmamıştır. Önem düzeylerinin ise, eşit olduğu görülmektedir.

Taş çekirdekli fidanlarında toprak üstü hastalık ve zararlıların önemlilik sıralaması Çizelge 3.5'de görülmektedir. Şeftalide en önemli üç etmen kırmızı örümcek, beyazsinek ve şeftali yaprak kıvrıcılığıdır. Kayısıda ise bakteriyel zamklanma, kırmızı örümcek ve monilya'dır. Erikte kırmızı örümcek, beyazsinek ve yaprak biti ve yaprak piresidir. Kirazda önemli ilk üç etmen beyazsinek, bakteriyel zamklanma ve pisilladır. Görüldüğü gibi beyazsinek ve kırmızı örümcek dört meyve türünde de önemlidir. Turunçgil fidanı hastalık ve zararlılarında önemlilik sıralaması Çizelge 3.6'da görülmektedir. Yaprak galeri güvesi, beyazsinek ve salyangoz ilk üç etmendir.

Bu çalışma ile ortaya konulan sonuçların bitki koruma biliminin yöntemleri ve mikroskopik incelemelerle de doğrulanması gerektiği ve etkili uygulamalar için böyle bir özenin gösterilmesi gerektiği açıktır.

¹¹ T. Özkaya, B. Karaturhan, M. Boyacı (1998), Kırsal Kalkınmada Çiftçi Katılımının Önemi Üzerine Bir Araştırma Halibeyli Köyü Örneği, Ege Üniversitesi Tarımsal Uygulanma ve Araştırma Merkezi, İzmir

4.4. Doğal Kaynaklar ve Tarım Haritası Oturumu

Bu oturum da masa etrafında gerçekleştirilmiştir. Ortaya büyük bir beyaz kâğıt yayılmış, kolaylaştırıcı tarafından katılımcılara “bir helikoptere bindiğimizi varsayarak köyün doğal kaynaklar ve tarım haritasını çizeceğimizi” söylenmiştir. Önce bir katılımcı köy yerini işaretlemiş ev simgeleri ile bu herkesin anlayacağı şekilde belirtilmiştir. Daha sonra kurşun kalemle akarsular, yollar, diğer köyler vb. nirengi oluşturacak kısımlar çizilmiştir. Bu çizimler herkes tarafından uygun buldukça afiş kalemi ile sabitleştirilmiş ve herkesin göreceği hale getirilmiştir. Şekil 3.2’de çizilen harita görülmektedir. Harita üzerinde toprak sınıfları üreticinin kendi anlayışına göre (kırmızı topraklar, killi topraklar, milli topraklar) işaretlenmiştir. Bu esnada uzmanlar ile üreticiler ve üreticilerin kendi aralarında tartışma, bilgi verme gerçekleşmiştir. Hangi ürün veya fidanların nerelerde yetiştirildiği haritada işaretlenmiştir.

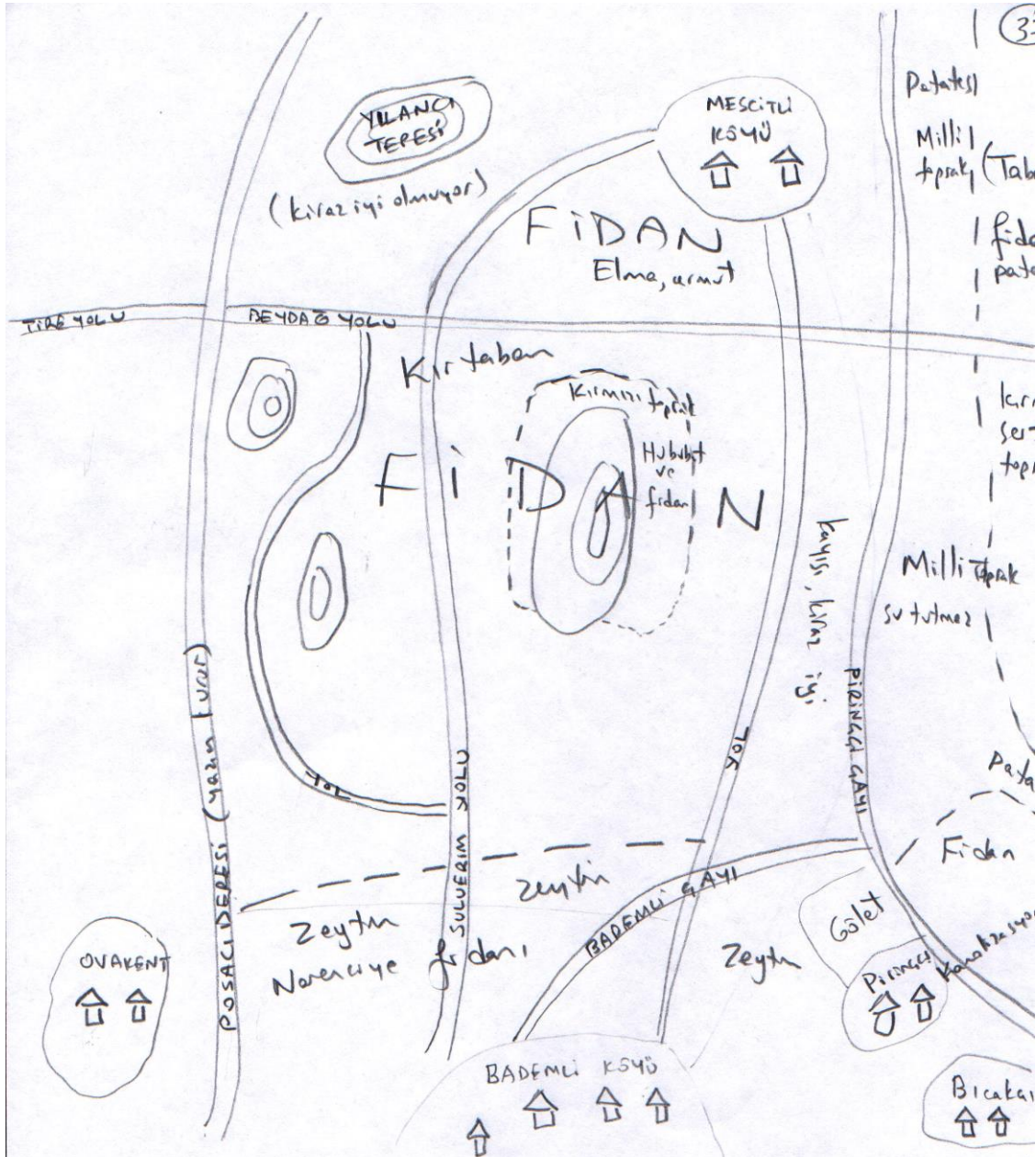
Haritanın çıkarılması ile araştırmacılar daha sonra nerelerden toprak örnekleri almaları gerektiği ve sonuçların nerelere genelleştirilebileceği konusunda daha açık bir fikir elde etmişlerdir. Bu yaklaşımın hızlı sonuç vermesi bu ortamda izlenmiştir. Katılımcı harita üreticiler ile yayımcı ve araştırmacıların diyalogunu sağlayarak çalışmalara hız, etkililik ve hassasiyet kazandırmaktadır. Bazı çalışmalarda hava haritalarından yararlanarak bunların üzerinde katılımcı haritalama işlemleri yürütüldüğü görülmektedir.

4.5. Toprak ve Bitki Besleme Sorunları Oturumu

Bu oturumda daha önce çizilmiş bulunan haritadan yararlanılarak toprak ve bitki besleme sorunları ele alınmıştır. Katılımcıların açıklamaları ve yapılan tartışmalardan konuyla ilgili epeyce bilgi üretilmiştir. Toprakların kireç içeriği bakımından fakir olduğu belirtilmiştir. Arazilerin %80’i fidan yetiştirmeye uygundur. Geçirgen topraklı yerlerdeki fidanlar iyi, albenili olmakta, ağır topraklarda ise solmaktadır. Pirinci Çayı ile Posacı Çayı arası fidan üretim alanıdır. Üreticiler yaprak gübresi olarak multimikro gübre kullanmaktadırlar. Damlama sulama uygulaması yoktur.

Organik gübrelemede temel gübreler keçi, koyun ve sığır gübresidir. Köy dışından da organik gübre satın alınmaktadır. Ancak bazıları yeterince yakmadan bu gübreleri kullanmaktadır. Ticari gübrelerden 18:46 gübresi kullanılıyor. Ancak pahalı bulunduğu için daha çok 15.15.15 dekara 50 kg olacak şekilde verilmektedir. Kiraz fidanları için atılan üre fidanları kurutmuştur. Üre bu nedenle kullanılmıyor. Dekara bir ton keçi gübresi kullanılmaktadır. Koyun gübresi ikinci yıl atılır. Tavuk ve sığır gübresi kullanan da vardır. Tarım kireci 30 kg/daa kullanılır. Fidan öncesi kireçleme ile toprak dezenfekte edilmektedir. Bu topraklar halk tarafından “kızıl geren” denilen çok sert ve balçıklı bir topraktır.

Beyaz taş-kırmızı topraklar ise sert ve işlenmesi zordur. Bu topraklarda kiraz fidanı hiç yetiştirilememektedir. Yörede kiraz yapraklarının uç noktalarında kahverengileşme, narenciyede belirgin rozetleşme görülmektedir. Araştırmacılar bunun çinko noksanlığından kaynaklanabileceğini tahmin etmişlerdir. Kayısı ve armutta genç sürgün uçlarında kurumalar görülür.

Şekil 3.2. Bademli Köyü Doğal Kaynaklar ve Tarım Haritası

Yapılan tartişmalarda uzun yıllardır toprak analizi yapılmadığı, bu nedenle bilinçsiz bir gübre kullanımı olduğu üzerinde anlaşılmıştır. Toprak analizinde her çiftçinin tek tek ilgilenmesinin zorlukları konuşulmuş ve toprak tahlili için örneklerin kooperatifçe toplanıp, Ziraat Fakültesine iletilmesi, sonuçların da tek elden alınarak dağıtılması konusunda eylem kararı alınmıştır.

Fidan üretim alanının %20'sinden fazlasının sert yapılı ve geçirimsiz kırmızı topraklar olduğu belirtilmiştir.

4.6. Su ile ilgili Oturum

Suyun yetersiz olduğu, 10-100 m. arası derin su kuyularından yararlanıldığı belirtilmiştir. Yüzeysel suyu (Pirinççi Çayından) kullananların oranı %10'dur. Çayın su kalitesi kötüdür. Çünkü Bıçakçı ve Pirinççi köylerinin atıklarının buraya atıldığı belirtilmiştir. Haziran sonunda bu çay kurumaktadır. Dalgıç pompalar ile su çıkarılmaktadır. Mescitli Karahayıt mevkiindeki kuyu suları sarı renkli, kokulu ve gaz çıkışlı olduğu belirtilmiştir. 1983-1990 arasındaki kurak dönem nedeniyle sular azalmıştır.

Japon elması ve Elma gibi bazı bitkiler fazla su istemektedir. Fazla suya tahammülü olmayanların ise kiraz ve kayısı olduğu üreticilerce ileri sürülmüştür.

4.7. Mekanizasyon ile ilgili grup çalışması

Kolaylaştırıcının yardımı ile mekanizasyon ile ilgili köy uygulamaları ve sorunlar ortaya konmuştur. Köyde 12 ay toprak işleme vardır. Genellikle Ekim-Kasım'da makine ile toprak işleme yapılır. Fidan sökümü, tarlaya şaşırtma elle yapılır. Arık araları 69 cm, sıra üzeri 20 cm'dir. 10 dekar arazinin fidanlarını 20 işçi bir günde diker. Bir kişi 800-1000 arası fidan aşılabilir.

4.8. Bitki Besleme ile ilgili Eylemler

Grup çalışmalarında toprak örneklerinin kooperatif organizasyonunda E.Ü. Ziraat Fakültesine gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bir hafta sonra köyden 57 toprak örneği alınıp gönderilmiştir. Bu örnekler bütün bitki desenini kapsayacak şekilde alınmıştır. Maliyet düzeyinde bir fiyattan analizler yapılmıştır. Toprak analiz sonuçları ve gübreleme önerisi kooperatife verilmiş ve dağıtılmıştır.

Analizlere göre PH ve kireç çok düşük çıkmıştır. PH 4,5-5'e kadar düşmüş, kireç %10'un altında bulunmuştur. Kireç az olduğundan kalsiyum (Ca) açığı olabileceği tahmin edilmiştir. Potasyum (K) ve çinko (Zn) noksanlığı görülmüştür. Organik madde kimi yerlerde düşük bulunmuştur. Üreticilerin %75'ine kireç ve organik madde tavsiye edilmiştir.

Analiz sonuçlarının dağıtılmasından bir hafta sonra "gübrelemenin esasları ve gübreleme" konulu diyalı bir konferans Toprak Bölümü'nce organize edilmiş, 40-50 çiftçi katılmıştır. Çiftçiler besin maddesi noksanlığını renkli olarak fotoğraflarla gösteren bir kitap istemişlerdir.

Köyde toprak tahlili için istek artmıştır.

Bitki Koruma Bölümü ise nematod için toprak örnekleri almıştır.

4.9. Kooperatif Tarafından Gerçekleştirilen Eylemler

Katılımcı Kırsal Değerlendirme oturumlarını Makro Proje lideri ve diğer araştırmacıların köye ziyaretleri izlemiştir. Zaman zaman da kooperatif yöneticileri Fakülteyi ziyaret etmişlerdir. Bütün bu görüşmelerle yapılabilecek eylemler planlanmıştır. İlk eylem daha önce de belirtildiği gibi E.Ü. Ziraat Fakültesi ile Kooperatif arasında 6.1.1999 tarihinde imzalanan işbirliği protokolü olmuştur. Bu protokol 7.6.1999 tarihinde çok büyük bir katılımı ile gerçekleştirilen Kooperatif Genel Kurulunda görüşülmüş ve ortaklar tarafından büyük bir oybirliği ile kabul edilmiştir. Kooperatif ve araştırmacılar arasında bir güven ortamı yaratılmıştır. Kooperatife ortakların bağlılığı da aynı şekilde artmıştır. Kooperatif yöneticilerinin kendilerine ve geleceğe olan inançları daha da çoğalmıştır. Kooperatif tanıtım amacıyla renkli bir broşür bastırılmıştır. Broşürde Fakülte ile işbirliğinden de söz edilmiştir. Broşür Türkiye çapında dağıtılmıştır. Kooperatif GAP Tarım Fuarına Makro Proje yöneticisi ile katılmış ve tanıtım yapmıştır. Basın bülteni ve gazete röportajları ile de kooperatif kendini tanıtmaya çalışmalarına devam etmiştir. En önemli kooperatif eylemi fidan anaç ve kalem üretimi için 30-40 dekarlık bir arazi satın alınması olmuştur. Kooperatif gelir gider farkının önemli bir kısmı ile buraya yatırım yapmıştır. Gelecek bahara buraya fidanlar dikilecektir.

Kooperatifteki bu gelişmeler, ortak olmayan üreticilerin ortak olma arzularını arttırmıştır. Yeni gelenlerden oldukça yüksek bir katılım payı alınacaktır.

Türkiye fidan üretiminde önemli bir payı olan böyle bir kooperatifin projeleri için kamu desteklerinden yararlanması çok doğaldır. Bademli'de kaliteli fidan üretiminin gerçekleşmesi Türkiye meyve üreticiliğine olumlu katkılar yapacaktır. Bu yaklaşımla Fitekno Makro Projesi yürütücüsü ve kooperatif yöneticileri İzmir il yönetimi kaynaklarından yararlanmak için Valiliğe başvurmuşlardır. Daha iddialı projeler için destek söz verilmiştir. Bu bağlamda E.Ü. Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Bölümü virüs, nematod ve bakteriden arı fidan yetiştirme için alt proje hazırlamayı kararlaştırmıştır.

Diğer bir eylem de kooperatifin E.Ü. Ziraat Fakültesine satılmak üzere 5000 dolayında fidan göndermesidir. Bu satıştan fakülte de biraz pay almış, böylece kendi araştırmaları için az da olsa bir kaynak yaratmıştır.

Kooperatif ile makro proje yönetimi arasında işbirliği ve dayanışma giderek yoğunlaşmıştır. Kooperatif çalışma ve araştırmalarda kullanılmak üzere iki bilgisayar almış birini kendi kullanıma, diğerini proje yönetimi kullanımına tahsis etmiştir. Proje yönetimi Kooperatif ve proje için web sayfası hazırlamaktadır.

Kooperatifin fidancılıkta sertifika almak için yaptığı çalışmalara makro proje yönetimi destek olmakta, aşı gözü temini için başvuruda bulunmaktadır.

Valilik köyde yapılacak ve fidan üretiminde kullanılacak sera için kredi desteğinde bulunacaktır.

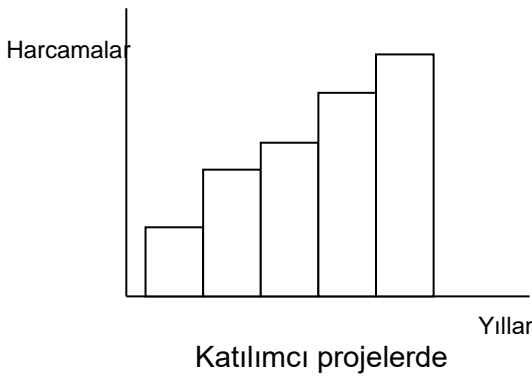
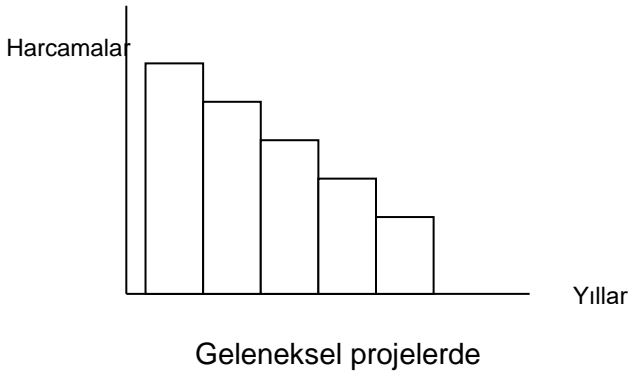
Makro projeye yeni katılımlar olacaktır. Bornova Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü entegre mücadele konusu ile projeye katılacaktır.

Bütün bu aşamalardan sonra Tübitak'a da Makro Proje yönetimince başvurulmuş olup, fidancılık konusunda güdümlü bir proje hazırlanacaktır.

Proje E.Ü. Ziraat Fakültesinde bir yüksek lisans projesine de yol açmıştır. Proje konusu "Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımıyla Elma Fidanı Üretiminin Sorunlarının Belirlenmesi ve Çözüm Yollarının Geliştirilmesi" dir.

Katılımcı yapılan projelerin, diğer geleneksel projelerden farkını açıklayarak bu bölümü bitirmek yararlı olacaktır. Geleneksel araştırma, yatırım veya yayım projelerinde ilk yıllarda harcamalar çoktur. Giderek azalmaktadır. Katılımcı projelerde ise tam tersidir. Önce harcamalar azdır giderek artar. Bu projede de böyle olmuştur. Şekil 3.3 bunu grafik olarak anlatmaktadır.

Şekil.3.3. Geleneksel ve Katılımcı Projelerde Harcamalar

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada ve ülkemizde tek başına bir disipline ve çoğu zaman üreticilerin koşullarını dikkate almaksızın yürütülen araştırma ve uygulama çalışmalarının yeterince başarı sağlamadığı ve sorunların çözümlenmeden kaldığı, hatta bazen geliştirilen yeni teknolojilerin yeni sorunlar yarattığı görülmektedir.

Geleneksel araştırmalarda araştırmacı hipotezlerini belirlemekte ve bunları doğrulamak üzere veriler toplamaktadır. Tarım ekonomisi alanında da bitki yetiştirme veya bitki ıslahı alanlarında da süreç aşağı yukarı aynıdır. Hipotezlerin ortaya konmasında çoğunlukla üreticilerin bir önemi yoktur. Bu nedenle onların çok önem verdiği konular değil, daha önemsiz veya onları hiç ilgilendirmeyen konularda hipotezler belirlenebilmektedir. Seçilen konular üreticilerin önem vermediği konular olabilmektedir. Gerek tarım ekonomisi gibi sosyal bilim yönü ağır basan dallarda, gerekse teknik alanlarda, araştırma veya uygulama süresince hipotezler esnek bir şekilde değiştirilememektedir. Yeni hipotezler gündeme veya araştırmacının bilincine yükselse bile bunlar ancak yeni bir araştırmanın konusu olabilir. Bu ise bazen üç dört yıl sonra olabilecektir.

Hâlbuki Katılımcı Araştırma (Participatory Research), Katılımcı Kırsal Değerlendirme (Participatory Rural Appraisal) veya son zamanlarda daha genel olarak kullanıldığı biçimiyle Katılımcı Öğrenim ve Eylem (Participatory Learning and Action) yaklaşımlarında hipotezler üreticilerle birlikte saptanabilmekte, veriler çoğunlukla grup çalışmalarıyla birlikte değerlendirilmekte, yorumlanmakta; uzmanlar ve üreticiler birbirlerine bilgi vermekte, yeni hipotezler ortaya atılıp, bunlara uygun yeni veriler derlenmekte ve alınan eylem kararları uygulanmaktadır. Bu yaklaşımlar geleneksel tarla, bahçe denemelerini dışlamamaktadır. Ancak bu deneme hipotezlerinin de birlikte saptanması, üreticilerin de araştırmalara katılması, yorumlanmasını birlikte yapması söz konusudur.

Bu çalışma; uygulanan “Katılımcı Öğrenim ve Eylem” yaklaşımı gereği hem bir araştırma, hem de eşzamanlı olarak bir uygulamadır. Bir makro proje olan “Fidancılık Teknolojileri Araştırma ve Uygulama Makro Projesi”nin bir alt projesi olarak makro projenin uzun vadeli amaçları ile uyumlu olarak çalışmaktadır. Burada sözü geçen “makro proje” kavramı Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi’nde son yıllarda geliştirilmiştir. Tek disiplinli olarak hazırlanan projelerin yeterince tatmin edici sonuçlar vermemesi ve uygulamaya geçirilebilecek bulgulara daha başarılı olarak ulaşılma arzusu “makro proje” anlayışını doğurmuştur. Böylelikle birden çok disiplinin birlikte çalışarak, üretilecek sinerjiden yararlanılacağı, uygulamaya daha çok dönük “makro proje” kavramına ulaşılmış ve fakülte, kaynaklarının önemli bir kısmını bu projelere tahsis etmeye karar vermiştir.

Bu alt projenin bağlı olduğu makro proje olan “Fidancılık Teknolojileri Araştırma ve Uygulama Makro Projesi” E.Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Tarım Ekonomisi Bölümü, Bitki Koruma Bölümü, Tarım Makinaları Bölümü, Toprak Bölümü, Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümünden araştırmacılarca oluşturulmuştur. Uygulama alanı Bademli Beldesi’dir (İzmir ili Ödemiş İlçesi). Çalışmada S.S. Bademli Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi ile işbirliği yapılmıştır. Makro projenin hedefi meyve üreticilerinin en çok sorun yaşadıkları kaliteli, sağlıklı ve ismine doğru fidan sağlanmasında yüzde yüz güvenilir kurumlaşmayı gerçekleştirmektir. Kooperatif bu kurumlaşmada öncülük edecektir.

Bu projenin amaçları şüphesiz makro projenin amaçları ile paralellik göstermektedir. Makro projenin gerçekleşmesi için araştırmacıların, kooperatifçilerin, fidan üreticilerinin bir araya gelip birlikte bilgi üretmelerine, birbirlerinden öğrenmelerine, belli amaçlar için harekete geçmelerine, burada kullandığımız terimle “eylem” yapmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bütün bunlar kendiliğinden gerçekleşmez. Bunların gerçekleşmesi ancak sosyal yanı, insani yönü ağır basan bir çalışma ile olur. İşte “katılımcı öğrenim ve eylem” denilen budur. Bu proje ile tarım ekonomistleri ve yayımcılar başta olmak üzere teknik dallardaki araştırmacılar ile kooperatifçiler ve fidan üreticilerinin beraber çalışarak fidan üretimi ve pazarlanmasındaki en önemli sorunları ve çözüm yolları hakkında bilgi üretmeleri, yorumlamaları, karar almaları, en önemli araştırma konularının belirlenmesi, kooperatifin veya üniversite ve diğer kurumların yapacakları yatırım veya diğer çalışmaların planlanması, yeni projelerle yükselen bir spiral şeklinde işbirliğinin artırılması amaçlanmıştır. “Katılımcı öğrenim ve eylem” yaklaşımının ilk uygulaması olan bu proje ile bu yaklaşımın başarı şansı, uygulamasındaki sorunlar ve üstesinden nasıl gelinebileceğine dair üretilebilecek çözümler konusundaki bilgi birikimi projenin diğer amaçları arasındadır.

Bu araştırma-uygulamada, dünyada 1990'lardan bu yana uygulanmış olan Katılımcı Kırsal Değerlendirme (KKD) (Participatory Rural Appraisal) (PRA) veya son zamanlarda daha geniş alanlara yayılan etkinlikleri ve uygulama çevrelerini kapsayabilmek için kullanılan terim olan “Katılımcı Öğrenim ve Eylem (Participatory Learning and Action)” yaklaşımı kullanılmıştır.

Bu araştırmada bütün ülke fidancılığına yön verebilecek bir köy olan Bademli’de, Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi ile işbirliği halinde kaliteli, sağlıklı ve ismine doğru fidan sağlanması amacıyla üretim tesisleri kurulmasında gereken kararı alabilmek, bunu en iyi bir şekilde planlayabilmek, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi araştırmacıları ile işbirliği halinde en önemli araştırma konularını saptayabilmek; araştırmacı, kooperatifçi ve üretici arasında en üst düzeyde işbirliğini sağlayabilmek amaçlanmıştır.

Araştırma-uygulamanın materyali Mayıs 1998’de Bademli Köyünde; Fitekno Makro Projesi araştırmacıları, Koperatif yöneticileri ve fidan üreticilerinden oluşan 15 kişinin katılımıyla yapılan KKD oturumlarından elde edilen verilerle; kooperatif yöneticilerinden ve üreticilerden kişisel görüşmelerle sağlanan verilerdir. KKD oturumlarına davet edilen üretici temsilcilerinin seçiminde değişik ölçütler ele alınmıştır.

Bazı katılımcılar fidan üretimi ve pazarlanmasında önder nitelikleri olan danışılan üreticilerdir. Bunların dışında küçük, orta ve büyük üreticileri temsilen katılımcılar çağırılmışlardır. Bunların saptanmasında kooperatif yöneticileri ile işbirliği yapılmıştır. Genellikle seçilenler her toplantıya katılmışlarsa da bazı katılımcılar her toplantıya katılamamışlardır. Toplantılar haftada bir yapılmıştır. Katılımcılar ve araştırmacılar birlikte verileri sağlamış, paylaşmış, tartışarak geliştirmiş ve bilgi haline dönüştürmüştür.

Bademli Aydın Dağlarının kuzey eteğinde Kırkım, Kozluk, Karlık, Sellî Derelerinin suladığı dört mahalle olarak kurulmuş bir beldedir. İzmir ili Ödemiş ilçesine bağlıdır. Köyün nüfusu 4200’dir . Tarım alanlarının %39.4’ünde fidan üretilmektedir.

Tarımsal Kalkınma Kooperatifi 5 Ocak 1969'da kurulmuştur. Kooperatif yöneticilerinden alınan bilgilere göre, her yıl artan istek sonucu arazi sahibi olarak fidan üretimi yapan aile sayısı artarak 330'e ulaşmıştır. Bu 330 ailenin dışındaki aileler fidan üretimi yapacak araziye sahip değildir. Bunların %60'ı dolayında olan 210 aile ise toprak sahibi fidancılarla ortak üretim yapmaktadırlar. Bu üreticilerin bir kısmının tarla veya zeytinlikleri vardır. Bu üreticilerden 80 kadarının ise hiç toprağı yoktur. Bademli'de üretilen fidan sayısı 10 milyona yaklaşmıştır. Bademli Türkiye fidan gereksiniminin %55'ini sağlamaktadır. Halkın %90'ından fazlası okur-yazardır.

Mayıs 1998'de haftada bir gün öğleden önce ve öğleden sonra oturumlar halinde Bademli Köyü fidan üreticilerinden lider durumunda olanlar; küçük, orta ve büyük üretici temsilcileri, kooperatif yöneticileri ve fitekno projesi araştırmacılarından oluşan 15 kişilik bir grup birlikte çalışmıştır. Kooperatif merkezinde uzunca bir masanın etrafına katılımcılar oturmuşlar, masa üstüne matriks, harita vb. görsel dokümanın çizildiği büyük tabakalar halinde kâğıtlar konulmuş, önce kimi zaman kurşun kalemle sonra afiş kalemleriyle bilgiler herkesin göreceği şekilde kâğıtlara işlenmiştir. Katılımcı Öğrenim ve Eylem (Participatory Learning and Action) veya daha dar tanımıyla Katılımcı Kırsal Değerlendirme (Participatory Rural Appraisal) yaklaşımına uygun olarak bir kolaylaştırıcı, görüşmelerin düzen ve istenilen yönde gitmesi için görev yapmıştır. Herkesin katılımıyla uzun konuşmalar, tartışmalar, bilgi alışverişleri yapılmış ve kararlar alınmıştır. Toplantılar çoğunlukla öğleden önce ve sonra iki oturum halinde yaklaşık toplam dört saat kadar sürmüştür.

İlk oturumda köydeki 1997'deki fidan üretimi ve bunların 1998'de satılan veya satılmayan adetleri ve nedenleri tartışılmıştır

En önde gelen meyve fidanı türlerinin elma ve kayısı olduğu (%27'lik paylarla) görülmüştür. Bunları %8'lik paylarla kiraz ve erik, %6.7 ile vişne, %5.4 ile armut takip etmektedir.

Fidan talebi yetersizliği nedeniyle satılmayan fidanların üretime oranı 1998'de %14'tür.

Katılımcılar 20 sorun saymışlardır. En önemli sorun olarak pazarlama problemleri belirtilmiştir. Bu sorun ortaya esas olarak satış güçlükleri (hiç satamayıp atma veya gelecek yıl satabilme veya düşük fiyattan satma) şeklinde ortaya çıkmaktadır. 1993'de bu sorun daha küçük iken büyümüştür. Bu büyüme üreticileri korkutmaktadır.

Pazarlama problemlerinin büyüme nedenleri olarak ise fidan üretiminin denetimsiz olduğu ileri sürülmektedir. Üreticiler uzun tartışmalardan sonra denetimli olarak kaliteli, adına doğru fidan ürettikleri takdirde pazarlama güçlüklerinin çok azalacağı kanaatine varmışlardır.

İkinci ve üçüncü düzeyde problemler olarak yetersiz anaç ve yetersiz kalem temini ortaya konmuştur. Bu konuda yapılan tartışmalar bu sorunun kooperatif ve Fitekno Projesi araştırmacılarının el ele vererek çözülebileceği konusunda görüş birliği ile sonuçlanmıştır.

Çalışmada grup oturumları halinde üreticilerle birlikte fidan hastalık ve zararlılarının yoğunlukları, artış veya azalışları, önemleri konusunda birlikte bilgi üretimi ve paylaşımı gerçekleştirilmiştir.

İlk önce yumuşak çekirdekli meyveler ele alınmıştır. Elma fidanı üretiminde en önemli ilk üç hastalık ve zararlısı yaprak biti, külleme ve kırmızı örümcek; armutta pisilla, yaprak biti ve kırmızı örümcek; ayvada ise kırmızı örümcek, beyazsinek ve monilya olarak bulunmuştur.

Taş çekirdekli fidan üretiminde toprakaltı hastalık ve zararlıları ayrıca incelenmiştir. En önemlileri kök kanseri, nematod ve kök çürüklüğü bulunmuştur. Son beş yıl itibariyle kök çürüklüğündeki artış çok hızlıdır.

Araştırmacılar bulguları kendi gözlemleri ile çok tutarlı bulmuşlardır. Daha çok fidanı etkileyen kök çürüklüğünün üçüncü düzeyde önemli çıkması ilginçtir. Bunda nematodlar ve kanserli fidanların pazarlanma zorluğu rol oynamış olmalıdır. Yabancı otlar ile ilgili zarar düzeylerinin yıllara göre değişmesi veya hissedilmeyecek düzeyde olması nedeniyle bunlarla ilgili veri toplanmamıştır. Önem düzeylerinin ise, eşit olduğu görülmektedir.

Taş çekirdekli fidanlarında toprak üstü hastalık ve zararlıların önemlilik sıralaması ayrı bir matriks halinde yapılmıştır. Şeftalide en önemli üç etmen kırmızı örümcek, beyazsinek ve şeftali yaprak kıvrıcıklığıdır. Kayısıda ise bakteriyel zamklanma, kırmızı örümcek ve monilia'dır. Erikte kırmızı örümcek, beyazsinek ve yaprak biti-piresidir. Kirazda önemli ilk üç etmen beyazsinek, bakteriyel zamklanma ve pisilladır. Görüldüğü gibi beyazsinek ve kırmızı örümcek dört meyve türünde de önemlidir. Turunçgil fidanı hastalık ve zararlılarında önemlilik sıralaması ayrı bir matriks halinde tartışılmıştır. Yaprak galeri güvesi, beyazsinek ve salyongoz ilk üç etmendir.

Köyün doğal kaynaklar ve tarım haritası çok yararlı bilgilerin derlenmesine ve olumlu eylemlere yol açmıştır. Harita üzerinde toprak sınıfları üreticinin kendi anlayışına göre (kırmızı topraklar, killi topraklar, milli topraklar) işaretlenmiştir. Bu esnada uzmanlar ile üreticiler ve üreticilerin kendi aralarında tartışma, bilgi verme gerçekleşmiştir. Hangi ürün veya fidanların nerelerde yetiştirildiği haritada işaretlenmiştir.

Haritanın çıkarılması ile araştırmacılar daha sonra nerelerde toprak örnekleri almaları gerektiğini ve sonuçların nerelere genelleştirilebileceği konusunda daha açık bir fikir elde etmişlerdir. Bu yaklaşımın hızlı sonuç vermesi bu ortamda izlenmiştir. Katılımcı harita, üreticiler ile yayımcı ve araştırmacıların diyalogunu sağlayarak çalışmalara hız, etkililik ve hassasiyet kazandırmaktadır. Bazı çalışmalarda hava haritalarından yararlanarak bunların üzerinde katılımcı haritalama işlemleri yürütüldüğü bilinmektedir.

Haritadan yararlanılarak toprak ve bitki besleme sorunları ayrıca ele alınmıştır. Toprakların kireç içeriği bakımından fakir olduğu belirtilmiştir. Geçirgen topraklı yerlerdeki fidanlar iyi, albenilidir, ağır topraklarda ise solmaktadır. Pirinççi Çayı ile Posacı Çayı arası fidan üretim alanıdır. Üreticiler yaprak gübresi olarak mültimikro gübre kullanmaktadırlar. Damlama sulama uygulaması yoktur.

Temel gübreler keçi, Koyun ve sığır gübresidir. Köy dışından da gübre satın alınmaktadır. Ancak bazıları yeterince yakmadan bu gübreleri kullanmaktadır. 18.46 gübresi kullanılıyor. Ancak pahalı bulunduğu için daha çok 15.15.15 dekara 50 kg. fidana verilmektedir. Kiraz fidanları için atılan üre fidanları kurutmuştur. Üre bu nedenle kullanılmıyor. Dekara bir ton keçi gübresi kullanılmaktadır. Koyun gübresi ikinci yıl atılır. Tavuk ve sığır gübresi kullanan da vardır. Tarım kireci 30 kg/daa kullanılır. Fidan öncesi kireçleme ile toprak dezenfekte edilmektedir. Halk tarafından "kızıl geren" denilen topraklar çok sert ve balçıklıdır.

Beyaz taş-kırmızı topraklar ise sert ve işlenmesi zordur. Bu topraklarda kiraz fidanı hiç yetiştirilememektedir. Yörede kiraz yapraklarının uç noktalarında kahverengileşme, narenciyede belirgin rozetleşme görülmektedir. Araştırmacılar bunun çinko noksanlığından kaynaklanabileceğini tahmin etmişlerdir. Kayısı ve armutta genç sürgün uçlarında kurumalar görülür.

Yapılan tartışmalarda uzun yıllardır toprak analizi yapılmadığı, bu nedenle bilinçsiz bir gübre kullanımı olduğu üzerinde anlaşılmıştır. Toprak analizinde her çiftçinin tek tek ilgilenmesinin zorlukları konuşulmuş ve toprak tahlili için örneklerin kooperatifçe toplanıp, Ziraat Fakültesine iletilmesi, sonuçların da tek elden alınarak dağıtılması konusunda eylem kararı alınmıştır.

Suyun yetersiz olduğu 10-100 m. arası derin su kuyularından yararlanıldığı belirtilmiştir. Yüzeysel suyu (Pirinççi Çayından) kullananların oranı %10'dur. Çayın su kalitesi kötüdür. Çünkü Bıçakçı ve Pirinççi Köylerinin atıklarının buraya atıldığı belirtilmiştir. Haziran sonunda bu çay kurumaktadır. Dalgıç pompalar ile su çıkarılmaktadır. Mescitli Karahayıt mevkiindeki kuyu suları sarı renkli, kokulu ve gaz çıkışlı olduğu belirtilmiştir. 1983-1990 arasındaki kurak dönem nedeniyle sular azalmıştır.

Fidan üretim alanının %20'sinden fazlasının sert yapılı ve geçirimsiz kırmızı topraklar olduğu belirtilmiştir.

Japon elması ve elma gibi bazı bitkiler fazla su istemektedir. Fazla suya tahammülü olmayanların ise kiraz ve kayısı olduğu üreticilerce ileri sürülmüştür.

Kolaylaştırıcının yardımı ile mekanizasyon ile ilgili köy uygulamaları ve sorunlar ortaya konmuştur. Köyde 12 ay toprak işleme vardır. Genellikle ekim-kasımda makine ile toprak işleme yapılır. Fidan sökümü, tarlaya şaşırtma elle yapılır. Arık araları 69 cm, sıra üzeri 20 cm'dir. 10 dekar arazinin fidanlarını 20 işçi bir günde diker. Bir kişi 800-1000 arası fidan aşılabilir.

Grup çalışmalarının arkasından çeşitli konularda eylem çalışmaları yapılmıştır.

Grup çalışmalarında toprak örneklerinin kooperatif organizasyonunda E.Ü. Ziraat Fakültesine gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bir hafta sonra köyden 57 toprak örneği alınıp gönderilmiştir. Bu örnekler bütün bitki desenini kapsayacak şekilde alınmıştır. Sonuçlar kooperatife verilmiş ve dağıtılmıştır.

Analizlere göre PH ve kireç çok düşük çıkmıştır. PH 4,5-5'e kadar düşmüş, kireç %10'un altında bulunmuştur. Kireç az olduğundan Kalsiyum (Ca) açığı olabileceği tahmin edilmiştir. Potasyum (K) ve çinko (Zn) noksanlığı görülmüştür. Organik madde kimi yerlerde düşük bulunmuştur. Üreticilerin %75'ine kireç ve organik madde tavsiye edilmiştir.

Analiz sonuçlarının dağıtılmasından bir hafta sonra "gübrelemenin esasları ve gübreleme" konulu dialı bir konferans Toprak Bölümü'nce organize edilmiş, 40-50 çiftçi katılmıştır. Çiftçiler besin maddesi noksanlığını renkli olarak fotoğraflarla gösteren bir kitap istemişlerdir.

Köyde toprak tahlili için istek artmıştır. Bitki Koruma Bölümü ise nematod için toprak örnekleri almıştır.

Katılımcı Kırsal Değerlendirme oturumlarını Makro Proje lideri ve diğer araştırmacıların köye ziyaretleri izlemiştir. Zaman zaman da kooperatif yöneticileri Fakülteyi ziyaret etmişlerdir. Bütün bu görüşmelerle yapılabilecek eylemler planlanmıştır. İlk eylem E.Ü. Ziraat Fakültesi ile Kooperatif arasında 6.1.1999 tarihinde imzalanan işbirliği protokolü olmuştur. Bu protokol 7.6.1999 tarihinde çok büyük bir katılımı ile gerçekleştirilen Kooperatif Genel Kurulunda görüşülmüş ve ortaklar tarafından büyük bir oybirliği ile kabul edilmiştir. Kooperatif ve araştırmacılar arasında bir güven ortamı yaratılmıştır. Kooperatife ortakların bağlılığı da aynı şekilde artmıştır. Kooperatif yöneticilerinin kendilerine ve geleceğe olan inançları daha da çoğalmıştır. Kooperatif tanıtım amacıyla renkli bir broşür bastırılmıştır. Broşürde Fakülte ile işbirliğinden de söz edilmiştir. Broşür Türkiye çapında dağıtılmıştır. Kooperatif GAP Tarım Fuarına Makro Proje yöneticisi ile katılmış ve tanıtım yapmıştır. Basın bülteni ve gazete röportajları ile de kooperatif kendini tanıtmaya çalışmasına devam etmiştir. En önemli kooperatif eylemi fidan anaç ve kalem üretimi için 30-40 dekarlık bir arazi satın alınması olmuştur. Kooperatif gelir gider farkının önemli bir kısmı ile buraya yatırım yapmıştır. Gelecek bahara buraya fidanlar dikilecektir.

Kooperatifteki bu gelişmeler ortak olmayan üreticilerin ortak olma arzularını arttırmıştır. Yeni gelenlerden oldukça yüksek bir katılım payı alınacaktır.

Fitekno Makro Projesi yürütücüsü ve kooperatif yöneticileri İzmir il yönetimi kaynaklarından yararlanmak için Valiliğe başvurmuşlardır. Daha iddialı projeler için destek vaat edilmiştir. Bu bağlamda E.Ü. Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Bölümü; virüs, nematod ve bakteriden arı fidan yetiştirme için alt proje hazırlamayı kararlaştırmıştır.

Diğer bir eylem de kooperatifin E.Ü. Ziraat Fakültesine satılmak üzere 5000 dolayında fidan göndermesidir. Bu satıştan fakülte de biraz pay almış, böylece kendi araştırmaları için az da olsa bir kaynak yaratmıştır.

Kooperatif ile makro proje yönetimi arasında işbirliği ve dayanışma giderek yoğunlaşmıştır. Kooperatif; çalışma ve araştırmalarda kullanılmak üzere iki bilgisayar almış birini kendi kullanımına, diğerini proje yönetimi kullanımına tahsis etmiştir. Proje yönetimi Kooperatif ve proje için web sayfası hazırlamaktadır.

Kooperatifin fidancılıkta sertifika almak için yaptığı çalışmalara makro proje yönetimi destek olmakta, aşı gözü temini için başvuruda bulunmaktadır.

Valilik köyde yapılacak ve fidan üretiminde kullanılacak sera için kredi desteğinde bulunacaktır.

Makro projeye yeni katılımlar olacaktır. Bornova Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü entegre mücadele konusu ile projeye katılacaktır.

Bütün bu aşamalardan sonra TÜBİTAK'a da Makro Proje yönetimince başvurulmuş olup, fidancılık konusunda güdümlü bir proje hazırlanacaktır.

Proje E.Ü. Ziraat Fakültesinde bir yüksek lisans projesine de yol açmıştır. Proje konusu "Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımıyla Elma Fidanı Üretim Sorunlarının Belirlenmesi ve Çözüm Yollarının Geliştirilmesi" dir.

Bademli'nin Türkiye fidan üretimindeki ağırlığı düşünülürse yürütülecek çalışmaların etkinliğinin büyük olacağı açıkça görülmektedir. Tarım ve köyleri bakanlığının, TÜBİTAK'ın veya benzer kaynak sağlayıcı kurumların virüsten arı fidan üretimi gibi Kooperatif ve Bademli için ağır yükler getirecek ancak, kamu kurumları için oldukça önemsiz sayılabilecek kaynakları bu alana tahsis etmelerinin Türkiye için ekonomik verimliliğinin büyük olacağı söylenebilir.

Bu projede kullanılan katılımcı araştırma yaklaşımının bundan böyle daha geniş bir uygulama alanı bulacağı ümit edilebilir. Özellikle araştırmaların daha ileri aşamalarında da katılımcı yöntemlerin kullanımı önerilebilir. Her alanda olduğu gibi bu yeni yaklaşımın da bir mucize olmadığı, etkili uygulamalar için Dünya birikiminin öğrenilmesi ve önceki deneylerden dersler çıkarılması gerektiği açıktır. Aceleci yaklaşımlardan veya sadece “katılımcı” etiketi taşıyan özde katılımcı olmayan kötü kullanımlardan kaçınılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Attwoods, H.**, 1997, Participatory Research, PRA Topic Pack, Institute of Development Studies, Sussex.
- Bahiç Galip Yavuz**, 1998, Bademli Rehberi, Bademli Belediyesi,
- Chambers, R.**, 1992, Rural Appraisal: Rapid, Relaxed and Participatory, IDS, Discussion Papers: 311, University of Sussex: IDS.
- Collinson, M.**, 1981, "A Low Cost Approach to Understanding Small Farmers" Agricultural Administration, Vol 8, No:6, 433-450 pp.
- Convergence**, 1975, Vol. 7 No.2, Vol.14 No:2 and 1988, Vol.21 No 2-3.
- Gaventa, J. and Lewis, H.**, 1991, "Participatory Education and Grassroots Development: the Case of Rural Appalachia", Gatekeeper Series 25, IIED, London.
- Holland, J. and Blackburn, J. (ed)**, 1998, Whose Voice? Participatory Research and Policy Change, Intermediate Technology Publications, London.
- IIED**, 1998, Participatory Learning and Action, Information Pack, PLA Notes, London, p.1,
- Kabutha, C. and Ford, R.**, 1988, "Using RRA to Formulate a Village Resources Management Plan", Mbusanyi, Kenya, RRA Notes 2, October, 4-11 pp.
- Mc Cracken, J.A., Pretty, A., Jules N., Conway, G.R.**, 1988, An Introduction to Rapid Rural Appraisal For Agricultural Development, IIED, London.
- Özkaya, T., Karaturhan, B. ve Boyacı, M.** 1998, kırsal Kalkınmada Çiftçi Katılımının Önemi Üzerine Bir Araştırma: Halilbeyli Köyü Örneği, Ege Üni. Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi, Türkiye Ziraat Odaları Birliği yayını, İzmir.
- Özkaya, T., Karaturhan, B. ve Boyacı, M.** 1998, Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımının Uygulanmasında Dikkate Alınabilecek Bazı konular, İzmir.
- Shaner, W.W., Philipp, P.F., Schmehl, W.R.**, 1982, Farming Systems Research and Development: Guidelines For Developing Countries, Westview Press Boulder, Colorado, USA.
- Tanrısever, A.** 1988, Fidancılık Teknolojileri Uygulama ve Araştırma Makro Projesi Önerisi.